

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Obor: Učitelství náboženství a Katechetika

kombinované studium

Jurková Renata

Modlitba v dnešní rodině

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Marcela Fojtíková Roubalová

2014

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Marcele Fojtíkové Roubalové za odborné vedení diplomové práce, trpělivost a poskytnuté rady. Dále děkuji všem rodinám, které mi ochotně věnovaly čas a poskytly mi rozhovor pro výzkum.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechnu literaturu a informační zdroje v seznamu použité literatury. Souhlasím s využitím této práce ke studijním a znaleckým účelům.

V Olomouci dne:

.....

podpis

ANOTACE

Tato diplomová práce se zaměřuje na společnou modlitbu rodičů s dětmi v současné rodině. Je rozdělena na dvě části. Teoretická část je úvodem do problematiky, vysvětluje pojmy modlitba, rodina a popisuje, jak by měla vypadat modlitba v rodině. Empirická část si klade za cíl, zjistit ve vybraných rodinách, jakým způsobem jsou v dnešní rodině děti vedeny k modlitbě, zda se rodina společně modlí a jaké faktory ovlivnily modlitbu v rodině.

Klíčová slova: rodina, manželství, modlitba, výchova, děti

ANNOTATION

This dissertation focuses on the communal prayer of parents and children in today's family. This work is divided into two parts, a theoretical and an empirical one.

The theoretical part is an introduction to the issue; it describes the concept of prayer and family, and what prayer in the family should look like.

The aim of the empirical part is to elicit, in some chosen families, how children in today's family are lead to pray, if the members of the family pray together and which factors influence praying in the family.

Keywords: family, marriage, prayer, upbringing, children.

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
MODLITBA V DNEŠNÍ RODINĚ	8
1. Modlitba	8
1.1 Co je to modlitba	9
1.2 Modlitba v životě člověka	11
1.3 Modlitba v životě dítěte	11
1.4 Jak se máme modlit?	12
2 Rodina	15
2.1 Manželství a rodina v Božím plánu	15
2.1.1 Definice manželství	16
2.1.2 Křesťanské manželství	17
2.1.3 Definice rodiny	18
2.1.4 Křesťanská rodina	18
2.2 Manželství a rodina dnes	19
2.3 Církev a rodina	23
3 Rodina se modlí	25
3.1 Modlitba manželů	26
3.2 Modlitba budoucí maminky	27
3.3 Modlitba v předškolním věku	27

3.4	Modlitba ve školním věku	30
3.5	Modlitba dospívajících	31
3.6	Modlitba dospělých	32
3.7	Modlitba v rodině, kde jeden z manželů je nevěřící.....	35
II. EMPIRICKÁ ČÁST		36
4	Modlitba v dnešní rodině - případová studie.....	36
4.1	Výzkumný problém	37
4.2	Výzkumný vzorek.....	37
4.2.1	Charakteristika výzkumných rodin	37
4.3	Metoda výzkumu	39
4.4	Analýza získaných dat	40
4.4.1	Základní soubor - rozhovory s vybranými rodinami.....	41
4.4.2	Rozdělení získaných dat do oblastí	49
4.5	Výzkumná zpráva a diskuze	58
ZÁVĚR.....		62
POUŽITÁ LITERATURA.....		64

ÚVOD

I v dnešní technicky vyspělé a materialisticky založené době má modlitba velký význam pro každého člověka, proto by se měla stát součástí jeho každodenního života. Mnoho lidí v dnešní době na modlitbu zapomíná nebo mu na ni nezbývá čas. Modlitba je důležitá pro duchovní život lidí a růst ve víře bez modlitby nelze. Pravidelná modlitba od dětství je důležitá pro rozvoj vztahu člověka k Bohu. Výchova k modlitbě patří mezi nejdůležitější úkoly rodiny. Děti už od malička by se měly učit rozmlouvat s Bohem a vytvořit si kladný vztah k modlitbě. *Jedno staré přísloví říká: Co se naučí snadno Honzíček, to se velký Honza učí moc ztěžka. To znamená: kdo nedorooste k modlitbě v mládí, ten má v dospělosti s modlením potíže.*¹ Katechetky a pastorační asistentky se často ve své praxi setkávají s dětmi, které se pravidelně nemodlí a společná modlitba v rodinách často chybí.

Tato diplomová práce se věnuje problematice modlitby a rodiny. Cílem práce je prezentovat výsledky výzkumu, který jsme provedli ve třech cíleně vybraných rodinách z Třebíče. Zkoumali jsme, zda se respondenti pravidelně modlí a jaké faktory ovlivnily jejich zkušenosti s modlitbou. Zjišťovali jsme, zda dnešní rodiče vedou své děti k pravidelné modlitbě a jakým způsobem se současná rodina modlí.

Teoretická část diplomové práce je zaměřena na vysvětlení základních pojmů tématu práce. Definiuje pojem modlitba a pojem rodina v dnešní době. Ukazuje se, že rodina je ohrožena vysokou rozvodovostí a nezájmem mladých lidí o manželství. Závěr teoretické části je věnován modlitbě v rodině.

Empirická část hodnotí výzkum provedený ve třech cíleně vybraných rodinách. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda se současná rodina společně modlí; jakým způsobem jsou děti vedeny k modlitbě v dnešní rodině; zmapování zkušeností respondentů s modlitbou; faktory z dětství, které ovlivnily jejich postoj k modlitbě v současné době; vlivy, působící na modlitbu v rodině.

¹ <http://www.fatym.com/taf/knihy/duchziv.htm#4> [cit. 10. 4. 2014]

I. TEORETICKÁ ČÁST

MODLITBA V DNEŠNÍ RODINĚ

1. Modlitba

Modlitba patří k životu mnoha lidí. Můžeme vidět, že existují modlitby různých národů i různých dějinných období. Vždyť i pohané se modlili ke svým bohům, aby si vyprosili boží pomoc a přízeň.²

Modlitba je setkání člověka se samotným Bohem, pomocí ní se utváří a upevňuje vztah mezi nimi. Církev ukazuje na důležitost modlitby pro člověka i v dnešní uspěchané době, protože každý potřebuje chvíli ztišení a klidu. Člověk má možnost promlouvat v modlitbě k Bohu - chválit ho, děkovat a předkládat mu své prosby. Protože člověk v rozhovoru s Bohem často těžko hledá vlastní slova, církev mu nabízí velké množství léty prověřených modliteb.³

Svatá Terezie z Lisieux říká: *Pro mě je modlitba povznesením srdce, je to prostý pohled k nebi, zvolání vděčnosti a lásky uprostřed zkoušek a uprostřed radosti.*⁴

V modlitbě se člověk spojuje s Bohem, toto spojení ho posiluje k dobrému a dává mu útěchu v zármutku nebo těžkých životních situacích. Modlitbou člověk získává Boží milosti potřebné k dobrému životu. Máme se modlit nejen o samotě, ale i ve společenství druhých lidí.⁵ *Stejně tak vám vpravdě říkám, budou-li dva z vás na zemi svorně o cokoli žádat, bude jim to dopřáno od mého Otce, který je v nebesích. Shromáždí-li se totiž dva nebo tři v mém jménu, jsem uprostřed nich.* (Mt 18, 19 – 20)⁶

² Srov. ŠPIDLÍK, T., *Umíme se modlit?*, str. 7.

³ Srov. KODET, V., *Modlitební kniha*, str. 5 – 7.

⁴ *Katechismus katolické církve*, str. 621.

⁵ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 73.

⁶ *Jeruzalémská Bible*, str. 1734.

Modlitba začíná znamením kříže. Člověk se žehná křížem a pozdvihuje svou mysl k Bohu. Kříž je symbol vykoupení, objímá člověka, posvěcuje a posiluje. Je to svaté znamení.⁷

1.1 Co je to modlitba

Modlitba je velmi široký pojem a je těžké vymezit definici modlitby. Křesťanská tradice mluví o tom, že modlitba je prosba o něco dobrého, je to pozdvižení mysli a srdce člověka k Bohu a jeho rozhovor s ním.⁸

V Katechizmu katolické církve čteme: *Modlitba je povznesení duše k Bohu nebo prosba k Bohu o vhodná dobra. Bůh neúnavně volá každého člověka k tajemnému setkání se sebou samým. Modlitba doprovází celé dějiny spásy jako vzájemné volání mezi Bohem a člověkem.*⁹

Benedikt XVI. o modlitbě říká: *Modlitba je kontemplací Božího tajemství a divů, které Bůh koná v dějinách spásy. Modlitba je ulehčení a oddechnutím, které vystupuje z hloubi duše, i když zklamou všechny lidské naděje, může se ukázat osvobozující moc Boží. Modlitba je páteř, duše veškeré iniciativy, duchovní síla, která vším hýbe a všechno zaměřuje podle řádu lásky, kterou je nakonec Bůh sám. Bůh je láska. Modlitba je láska. Modlitba je naděje v akci.*¹⁰

Modlitba by tedy měla být živým vztahem člověka s Bohem - s Otcem, Synem Ježíšem a Duchem svatým. Je to spojení celé Boží Trojice s duchem člověka a vytvoření společenství. Toto společenství je možné, protože křtem se člověk stává Božím dítětem.¹¹ Bůh je ten, který se touží setkat s každým člověkem. On je ten, kdo přichází a oslovuje člověka jako první.¹² Tento vztah je třeba neustále rozvíjet, snažit se o každodenní spojení s Bohem v modlitbě. Ten, kdo miluje, vyhledává objekt své lásky, touží po jeho blízkosti

⁷ Srov. SIMAJCHL, L., *Naše role při nedělní Bohoslužbě*, str. 24.

⁸ Srov. ŠPIDLÍK, T., *Umíme se modlit?*, str. 7.

⁹ *Katechismus katolické církve*, čl. 2590 a 2591.

¹⁰ BENEDIKT XVI. *Modlitba*, str. 13.

¹¹ Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 2565.

¹² Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 2560.

a rozmlouvá s ním.¹³ Modlitba je dar od Boha, člověk, který se modlí, odpovídá na Boží lásku.¹⁴

Sv. Terezie z Avily o modlitbě říká: *Podle mého názoru modlitba není nic jiného než rozhovor s přítelem, se kterým se rádi a často scházíme o samotě, abychom si s ním mohli promluvit, protože nás miluje.*¹⁵

V modlitbě se člověk může setkávat s Bohem, tak jako se setkává s dobrým přítelem. Ale toto setkání je úplně jiné. Rozhovor, který vede člověk s Bohem, se liší od běžného dialogu mezi lidmi. Bůh člověku neodpovídá tak, jako odpovídá přítel, proto každý člověk musí dávat pozor, aby v modlitbě nesklouznul k monologu.¹⁶ Pokud člověk chce slyšet Boží hlas, musí se ztišit, musí znát sám sebe, ponořit se do svého nitra a nenechat myšlenky odvádět jeho pozornost jinam. Člověk si musí nejdříve uvědomit, že je Bohem milován, takový jaký opravdu je, ne jak ho vidí druzí nebo jaký by chtěl být. Nezáleží na tom, jak je úspěšný v práci nebo jak je oblíbený u lidí, před Bohem si nemusí na něco hrát, protože Bůh ho velice dobře zná a touží se s ním setkat.¹⁷

Bůh člověka přesahuje, je Stvořitel a Původce všeho stvoření a člověk často neví, co by měl Bohu v modlitbě říkat, vždyť Bůh všechno ví. O čem s ním tedy může člověk rozmlouvat? Modlitba by neměla být nějak strojená, ale měla by obsáhnout běžný život. Měla by vypovídat o starostech a obavách, které člověka trápí. O tom, co ho potěšilo a co by si přál. Může se v ní projevit i nesouhlas a hněv, důležitá je upřímnost a důvěra.¹⁸ Modlitba by měla být místem naděje, kdy člověk věří, že Bůh ho v jeho starostech neopustí a že vyslyší jeho prosby.¹⁹ V Markově evangeliu Ježíš říká: *Věřte, že jste dostali vše, oč v modlitbě žádáte, a bude vám to dáno.* (Mk 11, 24)

V modlitbě se má člověk Bohu otevřít a vpustit ho do svého života.²⁰ Sv. Augustin nám radí: *Dělej, co můžeš, a modli se za to, co nemůžeš, a Bůh ti dá, že budeš moci.*²¹

¹³ Srov. *Katolický katechismus – život z víry*, str. 131.

¹⁴ Srov. *YUCAT, katechismus katolické církve pro mladé*, str. 258.

¹⁵ *YUCAT, katechismus katolické církve pro mladé*, str. 258.

¹⁶ Srov. GRŮN, A., *Modlitba jako setkání*, str. 5.

¹⁷ Srov. GRŮN, A., *Modlitba jako setkání*, str. 9 – 10.

¹⁸ Srov. GRŮN, A., *Modlitba jako setkání*, str. 13.

¹⁹ Srov. GRŮN, A., *Modlitba jako setkání*, str. 17.

²⁰ Srov. GRŮN, A., *Modlitba jako setkání*, str. 15.

²¹ *YUCAT, katechismus katolické církve pro mladé*, str. 258.

Modlitbou se člověk posiluje z pramene Ježíše Krista, připojuje se k velkému toku Boží lásky a naděje. Modlitbou člověk může proměňovat nejen sebe, ale i svět.²²

1.2 Modlitba v životě člověka

S Bohem se každý člověk může setkávat kdykoliv a kdekoliv. Bůh je připraven v každou chvíli vyslechnout jeho prosby o pomoc, chválu, radosti i starosti. Člověk se může na Něho obracet v každé situaci, která nastane. Modlitba přivádí člověka k Bohu, pomáhá mu načerpat sílu, prohlubuje duchovní život a upevňuje spojení s nebeským Otcem.

Modlitba by se měla stát každodenní součástí života člověka. Ranní a večerní modlitba by se měla být samozřejmostí pokřtěného člověka. Nemusí to být dlouhé modlitby, ale mělo by to být setkání s přítelem, kterému svěří svoje radosti, obavy, trápení a hlavně prosby. Důležité je, do modlitby vložit i prosbu o odpuštění za své selhání a hříchy, tím se obnoví vztah mezi člověkem a Bohem.²³

S rozvojem vědy a techniky se lidé začali odklánět od Boha a zapomínat na modlitbu. Mysleli si, že už Boha ve svém životě nepotřebují. Ale v nitru každého člověka je uložena potřeba modlitby a proto v ohrožení nebo ve chvílích nejvyšší nouze se k ní zase mnoho lidí navrací.²⁴

1.3 Modlitba v životě dítěte

Modlitba je rozhovor s Bohem, ale mnoho dospělých má pocit, že modlitba je monolog, protože neslyší takovou Boží odpověď, jakou očekávají. V takovéto situaci se nacházejí i děti, které se ptají: „Slyší mě Bůh, vždyť nic neříká?“ Dospělí se často zaleknou a neví, co dětem mají na tuto otázku odpovědět. Nejlepší odpovědí na takovéto dětské otázky není složité vysvětlování, ale příklad rodičů ve vytrvalé modlitbě. Dítě má vidět své rodiče modlit se. Pokud se rodiče modlí spolu i s dítětem, pak dítě zažívá účinky modlitby, utváří si vztah k Bohu, přebírá vzor svých rodičů a poznává sílu a důležitost modlitby.²⁵ Dítě se potřebuje naučit vidět, že Bůh k němu promlouvá prostřednictvím stvořených věcí, krásou přírody, ústy

²² Srov. EVELY, L., *Modlitba moderního člověka aneb návrat ke křesťanské modlitbě*, str. 35.

²³ Srov. TILMANN, K., *Denně se modlit – ale jak?*, str. 6 – 7.

²⁴ Srov. <http://www.znamenicasu.cz/modlitba-jako-rozhovor-s-bohem/> [cit. 1. 2. 2014]

²⁵ Srov. GRUBER, E., *Děti se ptají na Boha*, str. 32.

druhých lidí a slovy Písma svatého. Pokud otevře své srdce a nechá působit v sobě Ducha Božího, může naslouchat Božímu hlasu.²⁶

1.4 Jak se máme modlit?

Pro mnoho lidí je modlitba stále jen každodenní povinnost. Často to není setkání s Bohem, ale jen odříkávání naučených modliteb nebo pokus pomodlit se vlastními slovy. Je to jen prázdné mluvení, ve kterém člověk není myšlenkami ani srdcem přítomen. Modlitba se má pro člověka stát zážitkem v setkání s milujícím Bohem a na tento zážitek se má těšit. Ranní a večerní modlitba se tak pro člověka stává událostí.²⁷

Pro modlitbu je důležité:

- pravidelnost – člověk si má vytvořit návyk modlit se každý den ráno a večer
- místo – člověk se má modlit na místě, kde je klid a kde ho nikdo a nic nebude rušit
- čas – člověk si má na modlitbu vyhradit dostatek času, aby nemusel sledovat hodiny a modlit ve spěchu
- postoj - modlí se celý člověk (duše i tělo), proto je pro modlitbu vhodná poloha v kleče nebo ve stoje před křížem nebo před „svatým“ obrázkem²⁸
- forma modlitby – každý člověk musí zjistit, jaká forma modlitby mu vyhovuje, nejlépe je používat při modlitbě obě formy.

Formy modlitby:

- modlitba vlastními slovy – tato modlitba je osobnější a opravdovější, ale má velkou nevýhodu, protože často člověku dojdou vhodná slova. Tato modlitba by měla mít určitý řád. Nejprve by měla zaznít chvála, pak poděkování, odevzdání a nakonec prosby.²⁹
- modlitba v ustálené formě (naučené modlitby) – tato forma modlitby nabízí myšlenky a slova církve nebo svatých, dokáže člověka pozvednout k Bohu vznešenějšími slovy, které by jeho samotného nenapadly (např. Otče náš nebo

²⁶ Srov. TILMANN, K., *Duchovní rozhovor*, str. 20 -21.

²⁷ Srov. TILMANN, K., *Denně se modlit – ale jak?*, str. 4.

²⁸ Srov. TILMANN, K., *Duchovní rozhovor*, str. 23 – 24.

²⁹ Srov. TILMANN, K., *Duchovní rozhovor*, str. 30.

Žalmy). I tato forma má své nevýhody: může se stát mechanickým odříkáváním slov bez zapojení srdce, tak se stává neosobní a prázdnou.³⁰

Ranní modlitba může vypadat například takto: nejprve než se začne člověk modlit, tak si má uvědomit Boží přítomnost. Pak může vlastními slovy poděkovat Bohu za všechno, co mu dal (rodinu, jídlo, přátelé, úspěch ...). Následuje chvíle, kdy může přemýšlet, jak bude vypadat jeho den. Poprosí o pomoc a sílu do úkolů, které ho čekají ten den, aby ho prožil s vědomím Boží přítomnosti. Zakončit ranní modlitbu je vhodné formovanou modlitbou z modlitební knihy nebo modlitbou, kterou umí člověk zpaměti.³¹ Takto si vyprosí člověk sílu na celý den, aby mohl dobře plnit své denní povinnosti, odolával pokušení a správně se rozhodoval v obtížných situacích.³²

Večerní modlitba má být také setkání s Bohem. Člověk má přemýšlet, co zažil za celý den, co mu udělalo radost, poděkovat za všechno, co se mu povedlo. Zpytovat své svědomí a odprosit za všechny svoje poklesky a za všechny své hříchy, kterými se vzdálil od Boha. Pak může Bohu přednést prosby za své bližní a jejich potřeby, prosby můžeme rozšířit za národ a za víru ve světě. Na závěr večerní modlitby by se měl člověk pomodlit i nějakou naučenou modlitbu.³³

Nejkratší modlitba je znamení kříže. Je to modlitba, která zahrnuje celého člověka, jeho tělo i ducha. Není to jen slovo (myšlenka), ale i gesto celé osoby. Toto gesto zahrnuje celé jeho tělo od hlavy dolů k srdci, z jednoho ramene na druhé. Je to znamení vítězného Kristova kříže, kterým člověk získal spásu. Při tomto gestu se vyslovují slova, kterými se vyznává víra v Boží Trojici.³⁴

Postupně se člověk může naučit prožívat v přítomnosti Boží celý den. Jsou chvíle, kdy nastane přestávka v jeho činnosti, kdy má volného ducha a myšlenky (např. když jede autobusem, čeká v řadě v obchodě, při chůzi ...). Tyto chvíle může věnovat rozhovoru s Bohem a postupně tak upevňovat tento vztah.³⁵

³⁰ Srov. TILMANN, K., *Duchovní rozhovor*, str. 26 - 27.

³¹ Srov. TILMANN, K., *Denně se modlit – ale jak?*, str. 6.

³² Srov. <http://www.znamenicasu.cz/modlitba-jako-rozhovor-s-bohem/> [cit. 1. 2. 2014]

³³ Srov. TILMANN, K., *Denně se modlit – ale jak?*, str. 7.

³⁴ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 23 – 28.

³⁵ Srov. TILMANN, K., *Denně se modlit – ale jak?*, str. 20.

Existuje mnoho způsobů setkávání s Bohem v modlitbě a každý člověk by si měl najít to svoje, to které mu bude nejbližší, aby mohl prožívat svou modlitbu jako příjemné setkáním s Bohem. Od prvních pokusů rozhovoru člověk postupně získává zkušenost a tak zraje v modlitbě a modlitba se tak stává jeho denní potřebou, stává se důvěrným vztahem člověka s Bohem. Modlit se neznamena něco dělat, ale být s Někým, být v Jeho přítomnosti.³⁶

³⁶ Srov. VELLA, E., *Ježíš – lékař těla i duše*, str. 23.

2 Rodina

Rodina byla vždy považována za základní jednotku lidské společnosti. Měla sloužit jako zázemí a jistota jejích členů. Zajišťovala pokračování rodu, péči o dítě a jeho osobní rozvoj. V rodině se dítě učí dovednostem, utváření vztahů k druhým lidem a formování sexuální role, k tomu potřebuje kontakt s oběma rodiči.³⁷

Definovat rodinu je velmi obtížné. Dnes je taková skutečnost, že tradiční podoba rodiny: otec, matka a děti se mění. Současné rodiny mají mnoho různých podob: setkáváme se vedle úplné rodiny (otec, matka a děti) s rodinami neúplnými, kdy žijí děti jen s jedním z rodičů. Další podoba rodiny je rodina doplněná, kdy jeden z rodičů nebo oba uzavřou nové manželství. Velmi často vidíme další podobu „rodiny“ volné soužití párů, které spolu žijí ve společné domácnosti a vychovávají děti.³⁸ V posledních letech se objevuje rodina homosexuální, to je rodina, ve které žijí partneři stejného pohlaví, kteří do této rodiny přivedli děti z předešlého heterosexuálního manželství.³⁹

Média by nás chtěla přesvědčit, že tradiční rodina je přežitek, musí se jít s dobou, a že je to tak v pořádku. Staví všechny podoby rodiny na stejnou úroveň.⁴⁰

2.1 Manželství a rodina v Božím plánu

V Bibli v knize Genesis čteme, jak Bůh stvořil člověka k obrazu svému. Stvořil ho jako muže a ženu. Pak jim Bůh požehnal a řekl jim, aby se milovali, aby se množili a naplnili zemi. Manželství je základní vztah muže a ženy Bohem daný, je vrcholný dílem stvoření. Manžele spojuje Bohem chtěná sounáležitost a velmi úzké pouto.⁴¹

Manželství je základ pro společenství rodiny. Manželé se tak stávají Božími spolupracovníky. Jejich manželská láska je vede ke vzájemnému, jedinečnému spojení, které jim umožňuje darování života nové lidské bytosti. Podle Božího plánu v manželství dochází

³⁷ Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, str. 9.

³⁸ Srov. MUSILOVÁ, M., *Pedagogická diagnostika*, str. 28.

³⁹ Srov. GEIST, B., *Sociologický slovník*, str. 346.

⁴⁰ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 15.

⁴¹ Srov. KAŠPARŮ, M., *Malý kompas víry*, str. 63.

k naplnění manželské lásky narozením a výchovou dětí.⁴² Posláním manželství je rozvíjet vzájemnou lásku, upevňovat pospolitost, předávat život a zodpovědně vychovávat své potomky.⁴³

2.1.1 Definice manželství

Manželství mělo v dějinách a různých kulturách rozmanité formy a podoby. Lze říci, že manželství je sociální instituce, ve které jsou vzájemně spojeni dva nebo více (záleží na kulturních podmínkách) jedinců opačného pohlaví. Jsou spojeni vzájemným trvalým vztahem, většinou za účelem mít děti. Ve vyspělých kulturách manželství vylučuje další sexuální vztahy (mimomanželský, polygamie). Vedle této biologické funkce vyplývají pro oba manžele práva a povinnosti a další funkce (sociální a psychické). Uzavření manželství je umožněno jedincům, kteří jsou pohlavně a sociálně zralí.⁴⁴

Vznik manželství popisuje i zákon o rodině: *Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.*⁴⁵

Velice pěkně popisuje definici manželství První kniha Mojžíšova: *Proto muž opouští svého otce a svou matku a přiklání se ke své ženě a stávají se jediným tělem.*⁴⁶

Církev definuje manželství: *Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnvtřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost.*⁴⁷

Uzavřením svátosti manželství se láska lidí spojuje s láskou Boží, proto si snoubenci slibují lásku, úctu a věnost (manželský slib) veřejně před shromážděním věřících, svědky a představitelem církve (knězem nebo jáhnem). Manželé si vzájemně udílejí svátost tak, že

⁴² Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, čl. 14.

⁴³ Srov. Pastoralní konstituce *GAUDIUM ET SPES*, čl. 50.

⁴⁴ Srov. GEIST, B., *Sociologický slovník*, str. 211.

⁴⁵ Zákon 1963/94 Sb. Zákon o rodině v § 1.

⁴⁶ Gen 2,24.

⁴⁷ CIC, kán. 1055.

vysloví manželský slib.⁴⁸ Důležité je, aby bylo jejich rozhodnutí svobodné a neodvolatelné, protože manželství se stává trvalým a nerozlučitelným spojením, má vytvořit jednotu a pevnost mezi manželi po celý jejich společný život až do smrti jednoho z nich.⁴⁹

2.1.2 Křesťanské manželství

K tomu, abychom mohli nazvat manželství křesťanským, nestačí přijmout svátost manželství v kostele. Křesťanské manželství staví své základy na Bohu, nejsou v něm dva, ale je to manželství ve třech. Vytváří se v něm tak zvaný manželský trojúhelník muž + žena + Bůh (Kristus). Trojúhelník je trvalejší a stabilnější než osa muž + žena. Můžeme si to představit na židli – židle, která má tři nohy, je pohodlnější a stabilnější než židle, která má jen dvě nohy (na té se nedá ani pořádně sedět). Spojení tří v manželství by mělo trvat po celý život a je nutná jejich vzájemná spolupráce.⁵⁰ Svátost manželství je darem od Boha a manželé mají z tohoto daru - milosti čerpat posilu k vzájemné jednotě a ke zdokonalování manželské lásky v každodenním životě.⁵¹ *Opravdová manželská láska je pozdvižena k účasti na božské lásce.*⁵²

Dokonalost křesťanského manželství se má projevovat v lásce a touze udělat toho druhého šťastným. Muž a žena mají žít jeden pro druhého, vzájemně si pomáhat, stát při sobě a vždy si umět odpouštět.⁵³ Manželství už od svého počátku je zaměřeno k plození a výchově potomstva. Pro křesťanské manžele je důležitá otázka otevřenosti a přijetí dětí. Manželé si mají uvědomit, cenu lidského života a zodpovědně uvádět soulad mezi manželským odevzdáním se jeden druhému a ochraně života už od početí. Každé dítě je dar od Boha.⁵⁴

Jan Pavel II. v Apoštolské exhortaci *Familiaris consortio* říká: *Podle Božího plánu je manželství základem pro větší společenství, pro rodinu.*⁵⁵

⁴⁸ Srov. HRDLIČKA, J., *Věřím, věříme. Poznáváme katechismus katolické církve*, str. 95.

⁴⁹ CIC, kán. 1056 – 1057.

⁵⁰ Srov. KAŠPARŮ, M., *Malý kompas víry*, str. 59.

⁵¹ Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 1641.

⁵² Pastoralní konstituce *GAUDIUM ET SPES*, 1965, čl. 48.

⁵³ Srov. ŠAUER, F., *Jízdenka do nebe a vstupenka do ráje (odjezd každou chvíli)*, str. 83.

⁵⁴ Srov. Pastoralní konstituce *GAUDIUM ET SPES*, čl. 52.

⁵⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, čl. 14.

Z manželství se narozením dítěte stává rodina. Dítě upevňuje spojení mezi manželi a naplňuje poslání manželství. V dítěti vidí každý z rodičů pokračování svého rodu.⁵⁶

2.1.3 Definice rodiny

Podle pedagogického slovníku chápeme rodinu jako společenskou instituci, která plní výchovnou, ekonomickou, socializační, reprodukční a další funkce. Rodina je tedy soužití sociální skupiny v určitém prostoru (domově) a poskytuje péči o děti, uspokojuje jejich potřeby a zajišťuje základní jistoty. Toto společenství vytváří emocionální prostředí, ve kterém se rozvíjí vztahy, postoje, hodnoty a základy etiky.⁵⁷

Ze sociologického hlediska je rodina nejdůležitější společenský organizovaný útvar (nejméně tři lidí), jehož členové jsou spojeni pokrevním nebo adoptivním vztahem. Uvnitř základní rodiny se vytvářejí vztahy mezi rodiči, rodičem a dítětem a mezi sourozenci. V širší rodině se utvářejí sociální vztahy s prarodiči a příbuznými. Rodina je základní ekonomickou jednotkou. Její funkce je hlavně v pokračování lidského rodu, výchovy a začlenění jedince do společnosti, předávání kulturních vzorů a zachovávání návaznosti kulturního vývoje.⁵⁸

2.1.4 Křesťanská rodina

Už při stvoření měl Bůh svůj plán s manželstvím a rodinou v každodenním životě. Stvořil muže a ženu, tím dal základní řád společenství rodiny pro dobro všech jejích členů. Rodina má v tomto plánu důležité místo. Muž a žena spojeni manželstvím, mají jedinečný úkol v předávání daru života a ve výchově dětí. Mezi jejími členy se vytváří osobní vztahy, hlavně se v ní má utvářet společenství lásky, úcty a víry. Každý v ní má své místo, svá práva a různé povinnosti. Každá rodina se má stát domácí církví, obrazem láskyplného vztahu tří Božských osob.⁵⁹

Když se řekne křesťanská rodina, tak se nemyslí, že je dokonalá. Je to rodina, která se podobá všem ostatním. Liší se tím, že v ní žijí pokřtění lidé, kteří se snaží žít ze svého křtu

⁵⁶ Srov. ŠIPR, K., *Hovory o lásce*, str. 63.

⁵⁷ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*, str. 202.

⁵⁸ Srov. GEIST, B., *Sociologický slovník*, str. 344.

⁵⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 2201 - 2203.

Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, čl. 17, 18.

a čerpají z pramene Boží lásky a milosti. Svůj každodenní život staví na Bohu a směřují k Němu jako svému cíli.⁶⁰

Vzorem láskyplného vztahu v rodině a poslušnosti Bohu je nazaretská rodina. Rodina, ve které vyrůstal Boží syn, kde přijímal péči a lásku rodičů a kde se vyučil řemeslu. Ježíš žil v tichosti a lásce rodiny až do svých třiceti let.⁶¹

Papež František řekl ve své promluvě v den sv. rodiny: *Hledíme-li na Svatou Rodinu, upoutává nás jednoduchost života, který vede v Nazaretu. Je to příklad, který velice prospívá našim rodinám a pomáhá jim stávat se stále více společenstvím lásky a smíření, kde se zakouší něha, vzájemná pomoc a vzájemné odpuštění ...*⁶²

Benedikt XVI. řekl o rodině: *Rodina je dobro, nezbytné pro národy, je to neodmyslitelný základ společnosti a nesmírný poklad pro manžele na celý jejich život. Je to věc naprosto nenahraditelná pro děti, které mají být plodem lásky a velkorysé, naprosté oddanosti rodičů.*⁶³

2.2 Manželství a rodina dnes

Po „sametové“ revoluci, která byla v roce 1989, se v České republice změnila situace mladých lidí.⁶⁴ Tato doba přinesla pro život rodiny mnoho dobrého: svobodu, rozvíjení kvality vztahů v rodině a důstojnost ženy. Ale na druhé straně se šíří zneužívání lidské svobody a sobeckosti, což způsobuje deformace základních hodnot. Velké škody v rodinách působí přílišná zaměstnanost a neshody rodičů, ztráta autority rodičů, zvyšující se rozvodovost, šíření umělých potratů a sterilizace.⁶⁵

Od roku 1990 v České republice začal počet uzavřených manželství klesat. Do manželství vstupovalo stále méně lidí. V roce 2011 se uskutečnilo 45 137 uzavření manželství, což je nejméně svateb od roku 1920, kdy bylo uzavřeno 135 714 manželství.⁶⁶

⁶⁰ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 12 - 13.

⁶¹ Srov. YUCAT, *katechismus katolické církve pro mladé*, str. 58.

⁶² <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19313> [cit. 11. 2. 2014]

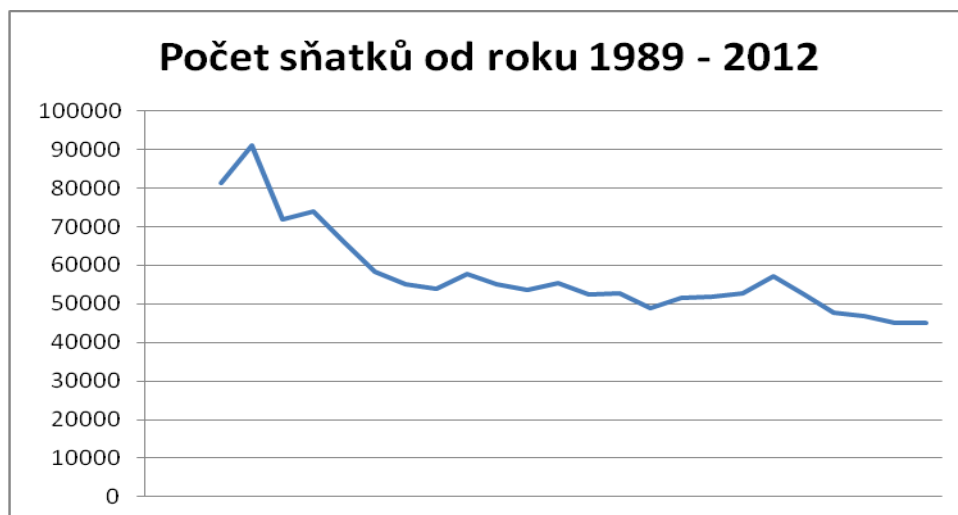
⁶³ YUCAT, *katechismus katolické církve pro mladé*, str. 203.

⁶⁴ Srov. MATOUŠEK, O., *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*, 1997, str. 12.

⁶⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, 1992, čl. 6.

⁶⁶ Srov. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost> [cit. 11. 2. 2014]

Graf č. 1 ukazuje, jak postupně klesal počet uzavřených manželství v České republice. Podle Českého statistického úřadu se snížil počet uzavřených manželství z 81 262 uzavřených v roce 1989 na počet 45 206 uzavřených v roce 2012.⁶⁷

Graf č. 1 - Počet uzavřených manželství od roku 1989 do roku 2012

Tabulka č. 1 ukazuje, kolik manželství bylo uzavřeno v příslušném roce. Můžeme sledovat, jak počet uzavřených manželství postupně klesá.

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
manželství	81 262	90 953	71 973	74 060	66 033	55 404	58 440	54 956	53 896	57 804	55 027	55 321
Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
manželství	52 374	52 732	48 943	51 447	51 829	52 860	57 157	52 457	47 862	46 746	45 137	45 206

Tabulka č. 1⁶⁸

⁶⁷ Srov. [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E001797F3/\\$File/4032130405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E001797F3/$File/4032130405.pdf) [cit. 11. 2. 2014]

⁶⁸ Srov. [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E001797F3/\\$File/4032130405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E001797F3/$File/4032130405.pdf) [cit. 11. 2. 2014]

Ani narození dítěte není pro mladé lidi motivací k uzavření manželství a založení rodiny. Na těchto grafech vidíme, že mladí lidé v dnešní době nepřikládají velký význam manželství a rodině. Chtějí si uchovat svou nezávislost. Podle počtu narozených dětí mimo manželství vidíme, že rodina je v ohrožení. Smutné je, že společnost volné soužití páru stále víc toleruje.

Na grafu č. 2 můžeme porovnat počet narozených dětí v manželství a ve volném soužití párů.

Graf č. 2 – narozené děti v manželství a mimo ně⁶⁹

Snoubenci vstupují do manželství až ve vyšším věku. V roce 2012 byl průměrný věk ženicha 32 roků a nevěsta měla průměrný věk 29 roků.⁷⁰ Mladí lidé dnes odkládají svatbu na pozdější dobu, až budou mít ukončené vzdělání, zajištěné pracovní místo ... Zvýšil se i počet volných soužití párů, kdy mladí lidé spolu žijí ve volném vztahu a vychovávají děti. Můžeme to pozorovat na demografických údajích, které se přibližují statistikám západních zemí.⁷¹

Počet klasických rodin, kdy otec zajišťuje materiální stránku rodiny a matka je v domácnosti a pečuje o děti, velmi rychle ubývá.⁷² Manželství a rodinu ovlivňuje

⁶⁹ Srov. [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179820/\\$File/4032130605.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179820/$File/4032130605.pdf) [cit. 11. 2. 2014]
[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179802/\\$File/4032130606.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179802/$File/4032130606.pdf) [cit. 11. 2. 2014]

⁷⁰ Srov. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost> [cit. 11. 2. 2014]

⁷¹ Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, str. 41 – 42.

⁷² Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, str. 36.

emancipace a zaměstnanost žen. Dnešní ženy se velice liší od žen minulých staletí, už nezůstávají doma, ale stejně jako muži jsou zaměstnané a budují si kariéru. Klasické role muže jako živitele rodiny se mění, protože žena také chodí do práce, vydělává peníze a přispívá do rodinného rozpočtu. Pracující žena je v dnešní době finančně nezávislá a schopná uživit sebe a dítě sama.⁷³ Snad proto se v posledních letech zvyšuje rozvodovost a přibývají různé typy rodin.

Typy rodin:

- neúplná rodina, kde žije s dítětem (dětmi) jen jeden z rodičů
- rodina složená, kde žijí děti z různých manželství
- rodinu, kde péče o děti je na prarodičích, protože otec i matka se plně věnují své práci a kariéře
- rodina dvou homosexuálně orientovaných lidí, kteří mají děti z předchozího manželství.⁷⁴

Velké pracovní vytížení obou rodičů oslabuje vazby mezi partnery a oslabuje vztahy v rodině. Dřívější povinnosti členů rodiny, které byly v rodině samozřejmostí (výchova a vzdělání dětí, starost a péče o hendikepované a staré členy rodiny) jsou přenechávány státu. Stát ale nikdy nemůže plně zastoupit úlohu a funkce rodiny.⁷⁵

Finanční nezávislost, velké pracovní vytížení a neshody manželů ohrožují rodinu. Manželé se velice často brzy vzdávají, nebojují o záchranu rodiny a vzniklou situaci řeší rozvodem. Tak vzniká velmi špatná situace pro výchovu dětí, protože ke správnému vývoji potřebují oba rodiče. S rodičem stejného pohlaví se dítě identifikuje a s rodičem opačného se učí komunikaci a chování k druhému pohlaví. Dnešní společnost už se nepozastavuje nad rozvodem a bere ho jako samozřejmost.⁷⁶ Rozchod rodičů a rozpad rodiny způsobuje, že dítě

⁷³ Srov. MATOUŠEK, O., *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*, str. 12.

⁷⁴ Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, str. 38.

⁷⁵ Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, str. 37.

⁷⁶ Srov. <http://www.katyd.cz/clanky/tema/jak-snaseji-rozvod-deti.html> [cit. 15. 2. 2014]

žije nejčastěji s matkou a chybí mu druhý životní vzor. Takto vychovaný mladý člověk pak neumí navázat stabilní partnerský vztah a nenaučí se řešit konfliktní situace v rodině.⁷⁷

V roce 2012 bylo v České republice rozvedeno 26 402 manželství. Je to o 1,7 tisíce manželství méně než v roce 2011. Smutné je, že 57,5 % z nich bylo s nezletilými dětmi. Nejčastější důvody, které jsou uváděny, jako příčina rozvodu jsou nevěra, alkoholismus a rozdílnost názorů. Většinu návrhů na rozvod podává žena.⁷⁸

2.3 Církev a rodina

Církev si uvědomuje význam a důležitost rodiny v dnešní době, která je ovlivněna různými změnami ve společnosti. Je přesvědčena, že podpora a ochrana rodiny na celém světě je důležitá (i podpora lidem, kteří se na manželství připravují), protože rodina je ohrožena materialistickou společností.⁷⁹

Společenství rodiny pro výchovu dětí ve víře je důležitá, protože rodiče jsou prvními hlasateli evangelia „radostné zvěsti“ svým dětem. Vedou své děti výchovou, rodinnou katechezí a osobním příkladem křesťanského života k plné křesťanské zralosti.⁸⁰ V dnešním k víře nepřátelském světě je věřící rodina důležitým společenstvím, kde se děti učí žít ve víře, uctívání Boha, lásce a ctnostem.⁸¹ Rodina je „domácí církví“, je to místo, každodenní modlitby.⁸² Svatý Augustin říká: *Život rodičů je knihou, ve které si děti čtou.*⁸³

Důležitost rodiny plně vystihuje Jan Pavel II. ve svém dopise rodinám. Každá rodina je jedinečná a nezastupitelná, převážně zde přichází člověk na svět. Rodina by mu měla poskytnout lásku, která vychází z lásky Stvořitele. Měla by se stát společenstvím modlitby, společenstvím s Božím synem Ježíšem. Právě rodina umožňuje přebývání Božího syna zde na zemi, protože Ježíš řekl: *Shromáždí-li se totiž dva nebo tři v mém jménu, jsem tam uprostřed*

⁷⁷ Srov. <http://www.katyd.cz/clanky/tema/co-trapi-dnesni-rodinu.html> [cit. 15. 2. 2014]

⁷⁸ Srov. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> [cit. 15. 2. 2014]

⁷⁹ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, čl. 1 - 3.

⁸⁰ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, čl. 1 - 3.

⁸¹ Srov. *Katolický katechismus – život z víry*, čl. 1656 – 1657.

⁸² Srov. *Katolický katechismus – život z víry*, čl. 2685.

⁸³ YUCAT, *Katechismus katolické církve pro mladé*, str. 202.

nich. (Mt 18, 20) Modlitba se má stát základním prvkem: modlitba rodiny, modlitba za rodinu a modlitba s rodinou. Modlitba spojuje rodinu a spojuje i církev.⁸⁴

⁸⁴ JAN PAVEL II., *Dopis rodinám*, čl. 2 – 4.

3 Rodina se modlí

V této kapitole se propojují první dvě. První kapitola se zabývala pojmem modlitba a druhá kapitola se věnovala tématu rodina. Třetí kapitola se bude zabývat modlitbou v rodině.

I v dnešní době jsou stále rodiče nejdůležitějšími vychovateli dětí. Už při udělování svátostí manželství snoubenci společně slibují, že přijmou děti a budou je vychovávat podle Božího zákona. Rodiče mají právo a povinnost výchovy dětí, kterou by neměli nikomu přenechat. Už od početí by se měli snažit rozvíjet své otcovství a mateřství.⁸⁵ Rodiče mají ke svému dítěti ten nejbližší vztah, proto mají pečovat o tělesný, duševní a také duchovní prospěch dítěte. V dobré rodině, kde je láskyplné prostředí, jsou ty nejlepší předpoklady pro rozvoj tělesné, sociální, mravní a náboženské výchovy.⁸⁶

Při náboženské výchově dětí by si rodiče měli uvědomit, že víra je dar od Boha a nelze ji předat a ani ji vynutit. Lze ji pouze dětem vymodlit. Chce to čas, aby děti objevily, že potřebují Boha a ve víře dozrály. Víra to není znalost katechismu a chození do kostela. Víra je vztah, je to odpověď člověka na Boží volání a jeho velikou lásku. Rodiče mohou pomáhat dětem na cestě k víře svým příkladem života, trpělivě odpovídat na jejich dotazy, vyprávět jim biblické události, prožívat s nimi svátky církevního roku a hlavně jim být živým příkladem v modlitbě a radostným životem z víry.⁸⁷

Pro náboženskou výchovu dětí je důležité, aby se rodina stala kolébkou duchovního života. Protože v ní děti mohou poznávat Boha skrze své rodiče, utvářet si žebříček hodnot a přebírat vzory chování. V rodině poznávají bezpodmínečnou lásku, obětavost a odpuštění. Učí se budovat svůj osobní vztah k Bohu. Velmi k tomu pomáhají rituály a slavení církevních svátků. Rodiče mohou dát svým dětem „kořeny a křídla“.⁸⁸

Pokud chtějí rodiče pomoci svým dětem růst ve víře, tak by měli postavit do středu svého života modlitbu. Musí se nasměrovat na Boha a snažit se vždy plnit jeho vůli. Modlitba

⁸⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Dopis rodinám*, čl. 16.

⁸⁶ Srov. TOMÁŠEK, F., *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*, str. 97 – 98.

⁸⁷ Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#3> [cit. 17. 2. 2014]

⁸⁸ Srov. FERRERO, B., *Šťastní rodiče*, str. 118 – 119.

má mít pevné místo v jejich každodenním životě. Nestačí dětem říkat, že modlitba je důležitá a neudělat si na ni žádný čas. Děti se učí příkladem, musí vidět, že rodiče se modlí.⁸⁹

V dnešní době se často setkáváme s tím, že uzavírá manželství katolík (katolička) s člověkem nepokřtěným nebo jiného vyznání. Církev si je vědoma důležitosti katolické výchovy dětí, proto určila podmínky pro uzavření smíšeného manželství. Současný Kodex kanonického práva předepisuje, že katolík (katolička) musí požádat o dispens místního ordináře k uzavření sňatku a při sepisování snubního protokolu se zavazuje, že bude žít dál podle své víry a že se bude snažit své děti nechat pokřtít a že je bude vychovávat v katolické víře. K uzavírání smíšených manželství se vyjadřuje Jan Pavel II. v apoštolské adhortaci *Familiaris consortio*.⁹⁰

3.1 Modlitba manželů

Vedle osobní modlitby by se manželé měli modlit společně. Některým lidem to připadá velice těžké najít společný čas, někdy může manželské modlitbě bránit ostych jednoho nebo obou manželů. Pokud tyto prvotní těžkosti manželé překonají a pravidelně se budou společně modlit, tak poznají, jak je manželská modlitba účinná. Pokud vytrvají ve společné modlitbě, tak z ní můžou čerpat Boží milosti a pociťovat sjednocení. Tato modlitba nemusí být nějaká náročná na čas. Stačí se společně pomodlit Otčenáš a Zdravas, to zvládne každý. V této jednoduchosti je jistota, že se vydrží modlit se každý den. Opravdu stačí, jen začít.⁹¹

Každý den mají manželé předstupovat v modlitbě před Boha, takový jací jsou - unavení, rozzlobení, smutní ..., vždyť Bůh je zná a má je rád právě takové. Mají mu otevřít své srdce a svěřit se mu se svými starostmi a každodenními problémy. Právě v manželské modlitbě by měli manželé svěřovat své manželství a děti do Božích rukou, protože Ježíš řekl: *Stejně tak vám vpravdě říkám, budou-li dva z vás na zemi svorně o cokoli žádat, bude jim to dopřáno od mého Otce, který je v nebesích.* (Mt 18, 19)⁹²

⁸⁹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 68 – 69.

⁹⁰ Srov. <http://www.katyd.cz/clanky/tema/smisena-manzelstvi-nebezpeci-nebo-radost.html> [cit. 17. 2. 2014]

⁹¹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 71 – 72.

⁹² Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 72 – 73.

3.2 Modlitba budoucí maminky

Mnoho lidí se ptá, kdy je ta nejvhodnější doba k náboženské výchově a k modlitbě. Už Jan Ámos Komenský radil budoucím maminkám, aby se v klidu a zbožně připravovaly na příchod svého dítěte. Doporučoval jim modlitby, ve kterých by Bohu vyslovily svou radost a důvěru v Boží ochranu a pomoc.⁹³

Dnešní výzkumy ukazují, že prenatální období dítěte je v jeho vývoji velice důležité. Mezi matkou a dítětem se vytváří už od počátku pouto. Duševní a duchovní život matky má velký vliv i na počaté dítě.⁹⁴ Ono vnímá přijetí nebo odmítání matkou, její radost nebo trápení. Dnes se budoucím maminkám doporučuje, aby si s dětmi povídaly nebo jim pouštěly klidnou utišující hudbu. V tomto období vnímá i hlas otce.⁹⁵ Už od početí dítěte začíná důležitá role otce, který má s manželkou radostně prožívat těhotenství. Měl by ji být oporou, chránit ji před vyčerpáním a snažit se o její duševní pohodu.⁹⁶

V těhotenství žena prožívá radost i obavy, to vše může se svým manželem svěčovat ve společné modlitbě Bohu. Dítě je dar, za který by mu měli každý den děkovat. Když se maminka bude modlit, tak dítě to bude vnímat.⁹⁷

Jan Pavel II. píše ve svém dopise rodinám: *Matka utváří již v prenatálním období nejen strukturu organismu svého dítěte, ale také nepřímo celé jeho lidství.*⁹⁸

3.3 Modlitba v předškolním věku

Rodiče by neměli čekat s modlitbou, až bude dítě mluvit. Podle psychologických výzkumů je období do sedmi let dítěte pro výchovu nejdůležitější. Právě v tomto období se kladou základy mravního a náboženského života dítěte.⁹⁹ Po narození dítěte má pokračovat upevňování základů vztahu k Bohu. Dítě vyrůstající v rodině, která žije z víry, přirozeně

⁹³ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 29.

⁹⁴ Srov. TOMÁŠEK, F., *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*, str. 99.

⁹⁵ Srov. SMAHEL, R., *Domov prožít, domov vytvářet*, str. 9.

⁹⁶ Srov. SMAHEL, R., *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*, str. 15.

⁹⁷ Srov. <http://www.katolik.cz/rodina/zazraky.asp> [cit. 17. 2. 2014]

⁹⁸ Srov. JAN PAVEL II., *Dopis rodinám*, čl. 16.

⁹⁹ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 30.

získává náboženské zkušenosti. Už od malička pozoruje rodiče a sourozence při modlitbě a tak si buduje základy víry pro svůj další život.¹⁰⁰

Mluvit s dítětem o Bohu nestačí, je důležité budovat jeho vztah k Bohu pomocí modlitby. Děti se učí hlavně napodobováním druhých. Pro jeho budoucí modlitbu je důležité vědomí Boží přítomnosti. To se naučí od rodičů, kteří se modlí v jeho blízkosti. Dítě, které je přítomné modlitbě rodičů už od malička, vidí, že k Někomu promlouvají. Chápe, že tu Někdo je, kdo ho poslouchá.¹⁰¹ Uvědomuje si Boží přítomnost, protože slyší, jak rodiče Boha oslovují a jak s ním rozmlouvají. Modlitba ve věku dítěte do tří let by měla být krátká. Dají se využít chvíle před jídlem nebo při ukládání do postýlky, kdy maminka pronese krátkou větu a dítě ji postupně opakuje. Může to být poděkování za blízké v rodině, za jídlo, hračku, něco co se mu povedlo... Takto se dítě seznamuje s dobrým Bohem, který nás má rád a který je nám nablízku.¹⁰² Dítě si uvědomuje, že je tu pro něho ještě někdo. Někdo, kdo je větší než jeho rodiče, má ho rád a je stále s ním.¹⁰³

Později se připojují prosby za dítě, za jeho potřeby, za úkoly, které ho čekají. Maminka postupně přidává prosby i za druhé lidi. Rodiče si musí dávat pozor, aby dítě prosilo o věci nebo potřeby, které jsou v souladu s Božím řádem. Dítě nemůže přednášet Bohu nereálné prosby, ale modlitby se mají zaměřit na zlepšení chování dítěte nebo druhých lidí. Důležité je, aby rodiče dítěti vysvětlili, že Bůh není automat nebo kouzelný dědeček, který ihned splní každé naše přání. Předejde se tak zklamání dítěte a nechť se dále modlit.¹⁰⁴ V tomto období může modlitba s dětmi vypadat jako litanie nebo přimluy v kostele. Všichni zavzpomínají, co ten den prožili, co jim udělalo radost a to zahrnou do modlitby. Jeden přednáší díky nebo prosby a ostatní odpovídají: prosíme tě, vyslyš nás nebo děkujeme ti, náš Bože.¹⁰⁵

Modlitba s dětmi v předškolním věku by se měla stát součástí každého dne. Pro její dobrý návyk je důležité, aby dítě bylo v příjemné náladě, aby v rodině panovala klidná atmosféra. Začínat by se mělo večerní modlitbou před uložením do postýlky. Dítě má poděkovat svými slovy, co prožilo za celý den. Potom se zavede i ranní modlitba. Je důležité

¹⁰⁰ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 49.

¹⁰¹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 74.

¹⁰² Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#6> [cit. 17. 2. 2014]

¹⁰³ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 53.

¹⁰⁴ Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#6> [cit. 17. 2. 2014]

¹⁰⁵ Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#7> [cit. 17. 2. 2014]

v modlitbě ráno vytrvat, i když se dítěti nechce a chce si jít hned po probuzení hrát. Pokud je dítě na jídlo nedočkavé, je pro dítě lépe začínat s modlitbou po jídle, kdy už je dítě najedené a klidnější.¹⁰⁶

Společná modlitba celé rodiny je důležitá. Rodiče, kteří se s dítětem od malička modlí, dávají mu základy k budoucí modlitbě. Takto dítě zakouší v modlitbě rodičů naději a důvěru v Boha. Učí se ztišení a soustředění na rozhovor s někým, koho není vidět, ale je zde přítomen. Jsou to důležité chvíle pro budoucí duchovní život dítěte.¹⁰⁷

Rodiče by neměli učit děti veršované modlitbičky, i když by se je dítě naučilo velice snadno. Verše jsou nevyhovující prostředek vyjadřování v modlitbě dítěte, protože modlitba je rozhovor s Bohem. Když dítě mluví běžně v rodině nebo s druhými lidmi ve svém okolí, tak verše nepoužívá. Proto má být vedeno rodiči, aby v modlitbě promlouvalo k Bohu svým jazykem. Jinak hrozí nebezpečí, že si vytvoří špatnou představu o Bohu a že se nenaučí mluvit samostatně k Bohu. Později, když už vyroste a přestane se modlit dětskými modlitbičkami, tak by se mohlo stát, že se přestane modlit úplně.¹⁰⁸

Při modlitbě se používají nejen slova, gesta, ale i ztišení a naslouchání. Pokud je dítě přítomné modlitbě rodičů, tak je pozoruje, vidí ztišení rodičů a vnímá rozhovor s Někým. Dítě pak napodobuje své rodiče a učí se vnímat Boží přítomnost. Proto se mají rodiče modlit společně s dítětem, aby zažilo dobré modlitební návyky. Je potřeba, aby si dítě osvojilo i naučené modlitby. Proto se mají rodiče modlit s dítětem také modlitby Otčenáš a Zdravas, nevádí, že dítě ještě slovům modlitby nerozumí, to se naučí později. Poslechem si ty modlitby zapíše do paměti na celý život. Postupně je dobré modlit se s dětmi i další modlitby z pokladnice církve.¹⁰⁹ Na tyto naučené modlitby je vhodný čas kolem pěti let. Ale stále se je ještě nemusí dítě modlit každý den.¹¹⁰ Naučené modlitby, to není jen bezmyslenkovité odříkávání slov, mají vycházet ze srdce člověka.¹¹¹

Každé dítě je jiné, jedno je klidné a druhé je neposedá, proto by měli rodiče hledat různé způsoby modlitby pro své děti. Důležité je najít způsob, který bude vyhovovat jejich

¹⁰⁶ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 57 – 58.

¹⁰⁷ Srov. SMAHEL, R., *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*, str. 33 – 34.

¹⁰⁸ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 53 – 54.

¹⁰⁹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 74.

¹¹⁰ Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#7> [cit. 17. 2. 2014]

¹¹¹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 76.

rodině a hlavně, aby se dítě při modlitbě vždy cítilo příjemně. K modlitbě s malými dětmi, musí rodiče přistupovat s trpělivostí, aby je od modlitby neodradili. Dítě by v ní mělo postupně růst a upevňovat si svůj vztah k Bohu. Modlitba by měla být přiměřená jeho věku a jeho chápání. Postupně, jak dítě roste, se způsob modlitby mění.¹¹² Důležité je vytrvat. Rodiče by si měli uvědomit, že modlitbou otevírají svým dětem cestu k Bohu. Když odloží práci a udělají si čas na modlitbu, dítě vidí, že je důležitá. Může tak sledovat důvěru rodičů v Boží lásku a pomoc. Učí se v ní po vzoru svých rodičů myslet na Toho, který ho má rád. Modlitba s dětmi v předškolním věku by měla být krátká, jednoduchá a pro dítě srozumitelná. V předškolním období děti mají velice rády rituály. Každá rodina si může vytvořit ten svůj, ve kterém společně děkují za uplynulý den, pomodlí se, přečtou si úryvek z Písma, zazpívají písničku a rodiče dají dětem požehnání – křížek na čelo. Chvilé společné modlitby v rodině by se měly stát pro všechny příjemným zážitkem.¹¹³

3.4 Modlitba ve školním věku

V tomto období mají rodiče rozvíjet duchovní život dítěte. Děti rády poslouchají biblické příběhy a životopisy svatých, toho se dá dobře využít v náboženské výchově. Toto období může přinést dítěti i první těžkosti ve víře. Ve škole se setkává s nevěřícími kamarády, kteří mají na něho velký vliv. Malý školák kriticky sleduje chování dospělých ve svém okolí. Pozoruje chování věřících a porovnává ho s tím, jak by měli žít. Vnímá rozpory v životě svých blízkých, když se skutky odlišují od slov, které mu říkají. Těžko si najde dítě vztah k Bohu, pokud si jeho rodiče neudělají čas na modlitbu a na mši svatou.¹¹⁴

Dítě školního věku už umí rozlišovat dobré věci od zlých. Je to doba, kdy se připravuje na první svatou zpověď a na první svaté přijímání. Proto je vhodné do večerní modlitby přidat každodenní zpytování svědomí a lítost nad svými hříchy. Takto se dítě naučí uvědomovat si své poklesky, tím se prakticky připravuje na svátost smíření.¹¹⁵

¹¹² Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 75.

¹¹³ Srov. ČAŠKOVÁ, E., *Než půjdeme spát, inspirace a povzbuzení pro rodiče*, str. 10 – 11.

¹¹⁴ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 91 – 92.

¹¹⁵ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 77 – 78.

Přestože dítě začalo chodit do náboženství, zodpovědnost rodičů za duchovní život a náboženské vzdělávání nekončí.¹¹⁶

I nadále by měla rodina ve společné modlitbě vytrvat, jsou to důležité chvíle pro náboženskou výchovu dítěte. Ve školním věku už dokážou děti samy připravovat modlitbu a pomodlit se desátek růžence. V rodině s více dětmi se mohou v předmodlování střídat. Pro modlitbu je vhodné vytvořit i pěkné prostředí – zapálí se svíčka před křížem nebo „svatým“ obrázkem. Rodiče by měli využívat nápadů dětí jak vytvořit příjemné prostředí pro modlitbu. Do této činnosti se děti velice rády zapojí, na procházce mohou natrhat květiny, nasbírat kamínky nebo kaštiny, ze kterých mohou poskládat kříž ... Výzdoba se může odvíjet od svátků církevnímu roku (adventní věnec, betlém). V tomto období jsou děti velice vynalézavé. Pokud zažívají modlitbu jako příjemný zážitek, pak ji berou jako součást svého života.¹¹⁷

3.5 Modlitba dospívajících

V období dospívání dochází k tělesnému a duševnímu zrání. Tento věk je dobou různých životních problémů a krizí. Mladí by měli v této etapě života mít vedle sebe někoho, komu důvěřují, kdo jim bude stát po boku a kdo jim pomůže dozrát i duchovně. Pokud jsou položeny dobré základy víry v rodině, přežije i tento úsek života a jeho víra dozraje.¹¹⁸

Dospívající by měl vidět, že jeho rodiče mají osobní živý vztah k Bohu, že mu důvěřují a že se na něho obracejí ve svých těžkostech života a děkují mu za radosti. Pokud vidí jen formální zvyky modlitby a povinnost nedělní mše svaté, hrozí mu, že v tomto věku ztratí svou víru. Je to období hledání své osobní víry, budování vztahu k Bohu a učí se samostatně sdělovat v důvěře Bohu modlitbou své radosti, bolesti i obavy.¹¹⁹

Společná rodinná modlitba ve věku dospívání je obtížnější, protože mladí tráví čas více mimo domov a rodina se obtížněji sejde. Dospívající se často už stydí, když se má modlit s ostatními členy rodiny. Rodiče by se měli smířit s tím, že jejich dítě vyrostlo a začíná se osamostatňovat. Přechází od dětské víry k dospělé. Co pro svého dospívajícího mají udělat?

¹¹⁶ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 94.

¹¹⁷ Srov. <http://www.katyd.cz/clanky/byt-s-bohem-uz-od-kolebky.html> [cit. 15. 2. 2014]

¹¹⁸ Srov. MALÝ, T., *Výchova v rodině*, str. 97 – 98.

¹¹⁹ Srov. SMAHEL, R., *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*, str. 121 – 123.

Chce to od nich hodně trpělivosti, musí uznávat jeho svobodu, jeho osobní víru a jeho projevy zbožnosti. Měli by se snažit o to, aby se jeho víra utvrdila. Důležité je dospívajícímu naslouchat a jemně ho vést dál k Bohu. Nejlepší je, když má stejně smýšlející kamarády nebo nějaké společenství, se kterými se zapojí do činnosti ve farnosti.¹²⁰

Dospívající, i když se nechce modlit společně s rodinou, neměl by zapomínat na modlitbu osobní. Měl by se snažit neustále v modlitbě růst. Denně by se měl modlit ráno a večer. Je důležité se ráno zavčas vzbudit, aby na modlitbu byl dostatek času. Den by měl člověk začínat v klidu a pohodě, pak nemusí zkracovat modlitbu nebo ji úplně vynechat. Večer by si měl také naplánovat čas tak, aby nebyl na modlitbu příliš unavený. Modlitba by měla být součástí každého dne.¹²¹

3.6 Modlitba dospělých

V této etapě života je člověk už zodpovědný za svůj život sám. Už dobře ví, že modlitba je rozhovor s Bohem a snaha naslouchat mu. Již má s modlitbou nějaké zkušenosti, ale měl by se snažit v ní zdokonalovat. Pro svůj duchovní život má neustále v modlitbě růst a rozvíjet se. Stále víc by si měl uvědomovat Boží přítomnost ve svém životě a měl by stále víc toužit po setkání s ním. Rozhovor s Bohem v modlitbě by se mu měl stát každodenní samozřejmostí a i potřebou.¹²²

Aby modlitba byla opravdová, musí si každý člověk najít svůj vlastní způsob rozhovoru s Bohem, který mu bude vlastní. I modlitba potřebuje přípravu. Než člověk začne pronášet slova modlitby, měl by svou mysl nasměrovat k Bohu (pozvednutí duše) a uvědomit si, že je v Boží přítomnosti, v jeho velikosti a cítí jeho dobrotu. Z modlitby by měla vyzařovat důvěra v Boží lásku, člověk se má snažit o odevzdání do Boží vůle.¹²³

Každému člověku pomůže, když si na modlitbu vyhradí pravidelný čas. Tak s ní počítá ve svém denním rozvrhu a má jistotu, že nebude v časové tísní. Bude se modlit v klidu

¹²⁰ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 77 – 79.

¹²¹ Srov. TILMANN, K., *Duchovní rozhovor*, str. 23 – 25.

¹²² Srov. KNOCH, O., *Život ze síly Božího slova a Božího Ducha*, str. 55.

¹²³ Srov. KNOCH, O., *Život ze síly Božího slova a Božího Ducha*, str. 60 – 61.

a bez spěchu.¹²⁴ V ranní modlitbě by měl člověk svěřit Bohu den, který právě začíná. Má se odevzdat do jeho lásky a prosit o to, aby uměl přijímat jeho vůli.¹²⁵

Křesťan by měl prožívat celý den s Bohem, proto by si měl i během dne udělat čas na modlitbu. Pokud je velice zaměstnaný, tak se může modlit cestou do práce, v dopravních prostředcích, o pracovní přestávce ... Okamžiky, kdy člověk nemá žádnou činnost, může využívat právě k tiché modlitbě. V těchto malých chvilkách může Bohu svěřovat svou práci, rodinu, kolegy, starosti, radosti ...¹²⁶

Na modlitbu před a po jídle by člověk neměl zapomínat. V dřívějších dobách bylo jídlo obřad, rodina seděla kolem společného stolu, všichni spolu jedli a povídali si. Byly to chvíle klidu, rodinné pohody a společenství. Dnes mnoho lidí jí ve spěchu, často se stravují v rychlém občerstvení nebo ho úplně vynechají.¹²⁷ Jídlo potřebuje každý člověk ke svému životu. Modlitba před jídlem a po jídle je pro lidi možností Boha chválit za úrodu a děkovat mu za jídlo, které jim dává k živobytí.¹²⁸

V dnešní době je situace trochu složitější, než tomu bývalo v dřívějších dobách. Většina lidí se během pracovního týdne stravuje v restauracích, závodních jídelnách nebo v bufetu, kde je uprostřed cizích nevěřících lidí. Mnoho lidí se stydí před ostatními. Někteří křesťané najdou odvahu a udělají před jídlem kříž, pak ve své mysli pronesou slova modlitby. Jiní lidé zasednou k jídlu a v krátké chvíli ticha se v hloubi svého nitra pomodlí modlitbu před jídlem. Ať si člověk vybere jakýkoliv způsob modlitby před a po jídle, vzdává tím chválu a díky Bohu za pokrm. Důležité je najít si chvíli ticha a nezapomínat na tuto modlitbu během dne.¹²⁹

Pokud se jídlo uskutečňuje doma, je situace jiná. Zde je klid a soukromí. Proto by se měla rodina, než zasedne ke stolu, společně pomodlit. Je to chvíle vděčnosti Bohu za jídlo a za společenství druhých u stolu.¹³⁰

¹²⁴ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 45.

¹²⁵ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 48 – 49.

¹²⁶ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 56 – 57.

¹²⁷ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 64 – 65.

¹²⁸ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 74 – 75.

¹²⁹ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 78.

¹³⁰ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 79.

Pokud si ve svém každodenním pracovním spěchu uděláme chvilku času na modlitbu před a po jídle, tak můžeme čerpat duchovní sílu do dalších úkolů, které nás čekají v další části dne.¹³¹ I tato modlitba se nesmí stát jen bezduchým odříkáním slov, ale má vyjadřovat chválu a díky Bohu za jeho dobrotu. Pokud člověk neví, co v této modlitbě říct, může použít slova ze mše svaté, které pronáší kněz při pozvedání chleba: *Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa. Z Tvé štědrosti jsme přijali chléb. Je to plod země a plod lidské práce.* Nebo může použít některý verš ze Žalmů, ve kterých se vzdává Bohu chvála. Velice vhodný je verš Žalmu 103, 1-2: *Dobrořeč, má duše, Hospodinu, nezapomínej na žádné jeho dobrodiní.* I církevní tradice nabízí velké množství modliteb, které může člověk použít pro své chvíle rozhovoru s Bohem.¹³²

S večerní modlitbou má mnoho lidí velké obtíže. Po celodenním shonu je zmáhá únava nebo povinnosti v rodině. Manželé i děti by si večer měli vyšetřit trochu času, aby se spolu mohli pomodlit.¹³³

Základem večerní modlitby by mělo být zpytování svědomí. Každý člověk se zamyslí a zrekapituluje celý svůj den. Události, které se mu udály, porovnává s Desaterem přikázání, předkládá Bohu své radosti a poprosí za odpuštění za své poklesky a selhání.¹³⁴ Člověk je zodpovědný za své skutky, ale nemá cítit neustálý pocit viny, má cítit lásku a odpuštění Boha Otce. Uplynulý den svěřuje v důvěře Bohu a prosí o ochranu na celou noc.¹³⁵

Přichází období v životě člověka, kdy se mu nedaří, kdy prožívá zklamání nebo se objeví zdravotní potíže anebo přichází tvrdé životní zkoušky. Člověk se cítí špatně, myslí si, že už nic nemá cenu a je v pokušení přestat se modlit. V těchto chvílích by se měl právě přidržet modlitby a spojit se v důvěře s Bohem. Při modlení mu může říct všechno, co ho trápí a může se spolehnout na jeho pomoc. Bohu má člověk svěřovat celý svůj život - nejen radosti, starosti, ale i hříchy a hněv. Důležité je nepřestávat se modlit a rozmlouvat s Bohem.¹³⁶

Člověk, který se modlí, tak by měl vytrvat v každodenní modlitbě. Nesmí hledat výmluvy, proč to nejde. Nebude to mít jednoduché, protože zlý duch mu bude klást různé

¹³¹ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 80.

¹³² Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 75 – 76.

¹³³ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 83 – 84.

¹³⁴ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 86.

¹³⁵ Srov. LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, str. 88 – 89.

¹³⁶ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 211 – 212.

překážky, jen aby ho odvedl od modlitby. Důležité je nevzdávat to. Bůh miluje každého člověka a čeká na jeho modlitbu, aby mu naslouchal.¹³⁷

3.7 Modlitba v rodině, kde jeden z manželů je nevěřící

Jak již bylo řečeno ve druhé kapitole, v dnešní době existuje mnoho smíšených manželství. Pro rozvoj duchovního života rodiny a hlavně dětí je problém, když jeden z rodičů je nevěřící a brání v křesťanské výchově. Pokud je jeden z partnerů netolerantní k víře, nastávají nepříznivé podmínky pro křesťanskou výchovu. Společná modlitba v rodině se může uskutečňovat pouze v jeho nepřítomnosti. Věřící rodič má taktně, ale otevřeně seznámit děti se vzniklou situací. Čeká ho těžký úkol naučit je vytrvalosti v modlitbě.¹³⁸

V rodině, kde je jeden z manželů nevěřící a lhostejný k víře, ale nebrání křesťanské výchově, se má věřící rodič společně modlit se svými dětmi a provázet je na cestě k Bohu. Jeho pozice v náboženské výchově je těžší, protože je na duchovní život rodiny a vedení dětí k Bohu sám.¹³⁹

Pokud jsou oba manželé věřící, ale každý je jiného vyznání, je vhodné, aby se na náboženské výchově dětí dohodli. V takovéto rodině není velký problém uskutečňovat denně společnou modlitbu. Důležitý je respekt k náboženskému smýšlení druhého z manželů.¹⁴⁰

Žít podle víry není jednoduché. Pro každého křesťana je důležité začít se modlit a v modlitbě vytrvat. Bůh je trpělivý a stále čeká na naši modlitbu. Obracujeme se k němu jako k milujícímu Otci, on nám naslouchá. Nezáleží na tom, jak se modlíme, nezáleží na tom, kolik času modlitbě věnujeme, ale záleží na tom, kolik lásky do modlitby vkládáme. Základem modlitby je láska.¹⁴¹

¹³⁷ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 81 – 82.

¹³⁸ Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#6> [cit. 17. 2. 2014]

¹³⁹ Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#6> [cit. 17. 2. 2014]

¹⁴⁰ Srov. <http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#6> [cit. 17. 2. 2014]

¹⁴¹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 82.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 Modlitba v dnešní rodině - případová studie

Empirická část naší práce je kvalitativní výzkum, jak vypadá modlitba v dnešní rodině. V rámci našeho výzkumu jsme oslovili tři rodiny římskokatolického vyznání v Třebíči, od kterých jsme získali data k našemu výzkumu.

Během našeho výzkumného šetření se snažíme zjistit odpovědi na tyto otázky:

- a) Zda se dnešní rodina společně modlí?
- b) Jaké faktory ovlivnily zkušenosti respondentů s modlitbou?
- c) Jakým způsobem probíhá modlitba v rodině?
- d) Jakým způsobem jsou děti v rodině vedeny k modlitbě?

Příprava výzkumného šetření:

1. Stanovení výzkumné otázky a jevu, který se bude zkoumat.
2. Plán výzkumu – provádí se výběr zkoumaných objektů, které se chystáme oslovit. Připraví se časový plán, stanoví se metoda sběru a analýzy dat.
3. Příprava výzkumného šetření - organizace přípravy sběru dat.
4. Výzkumné šetření - vlastní sběr dat. Získaná data se zaznamenávají a zpracovávají pro dobrou orientaci ve výzkumném šetření.
5. Vyhodnocení získaných dat – zkoumaná data se dávají do souvislostí a hledá se propojení s výzkumnými otázkami.
6. Vypracování zprávy a prezentace výsledků práce ¹⁴²

¹⁴² Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, str. 113 - 114.

4.1 Výzkumný problém

Modlitba by se měla stát každodenní potřebou a radostí každého věřícího člověka. Proto má rodina nezastupitelné místo na cestě k Bohu. Děti potřebují modlitbu v rodině zažít, aby se stala pravidelnou součástí jejich života. Při modlitbě se vytváří v rodině společenství s Bohem a ostatními členy v rodině. Naším výzkumem se snažíme zjistit, zda se v dnešní době rodina modlí a zda rodiče vedou své děti k pravidelné modlitbě.

4.2 Výzkumný vzorek

Předmětem našeho výzkumu budou tři rodiny z města Třebíče, které jsou římskokatolického vyznání. Jejich členové jsou praktikující křesťané, žijí z víry, přistupují pravidelně ke svátostem a aktivně se zapojují do činností farnosti. Tyto rodiny by zvoleny záměrně, protože ve svém každodenním životě uplatňují křesťanské hodnoty a podle nich vychovávají své děti.

V úvodu našeho výzkumného šetření jsme respondenty seznámili s cílem naší práce. Informovali jsme je s metodou sběru dat, průběhem našeho výzkumu a požádali je o spolupráci. Od všech zúčastněných jsme získali informovaný souhlas k rozhovoru a jeho uveřejnění v této práci.¹⁴³ Výzkumné šetření jsme provedli na základě rozhovoru. Pro zachování anonymity rodin jsme každou z nich označili písmeny A, B, C.

4.2.1 Charakteristika výzkumných rodin

První rodinu našeho výzkumu jsme označili písmenem A. Tuto rodinu tvoří manželé se třemi dětmi. Oba manželé mají vysokoškolské vzdělání. Jsou ve věku do třiceti pěti let. Otec pochází z věřící praktikující rodiny a je výdělečně činný. Matka byla pokřtěná jako malé dítě, na přání babičky, ale rodina nežila křesťanským životem: pravidelně nechodili do kostela na mši svatou a nemodlili se. Při studiích na vysoké škole konvertovala ke katolické víře a začala žít podle víry. V současné době je na mateřské dovolené. Rodina má celkem tři děti. Dvě dcery a jednoho syna. Nejstarší šestiletá dcera chodí do první třídy základní školy a mladší pětiletá chodí do křesťanské mateřské školky. Nejmladší je syn, který má čtyři měsíce.

¹⁴³ Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, str. 156.

Rodina žije v rodinném domě. Oba manželé se při studiích na vysoké škole v Praze setkali se Schönstattským hnutím a stali se jeho členy. Spiritualita tohoto hnutí je založena na úmluvě lásky s Pannou Marií, která je jim nápomocná v každodenním životě. Hnutí se snaží rozvíjet harmonicky celou osobnost člověka, jeho schopnosti a pomáhá upevňovat člověku vztah k Bohu skrze Pannu Marii. Jeho členové se učí odpovídat na Boží lásku v životě člověka modlitbou, skutky lásky, dobrou prací a celým svým životem.¹⁴⁴ Rodina i s dětmi jezdí na pravidelné týdenní exercicie, které se konají jednou za rok o prázdninách. Jedenkrát za tři měsíce se účastní víkendových duchovních cvičení a každý měsíc navštěvují společná setkání Schönstattského hnutí. Vzhledem k věku dětí v rodině se do činnosti farnosti zapojuje otec.

Druhou rodinu našeho výzkumného šetření jsme označili písmenem B. V této rodině žijí manželé se třemi dětmi. Manželé jsou ve věku do čtyřiceti let. Byli vychováni v křesťanských praktikujících rodinách. Oba dva mají vysokoškolské vzdělání a jsou výdělečně činní. Manželé mají tři děti, dva syny a jednu dceru. Nejstaršímu chlapci je jedenáct let a chodí do páté třídy základní školy. Dívce je devět let a je žákyně třetí třídy. Obě děti chodí do vyučování náboženství ve škole. Nejmladší z dětí je šestiletý chlapec, který chodí do mateřské školky, po prázdninách půjde do první třídy. Všichni pravidelně chodí na dětské mše, které jsou každý týden. Celá rodina se zapojuje do aktivit farnosti. Chlapci jsou ministranti. Obě starší děti se zapojují do hraní scének, které se hrají v kostele k svátkům církevního roku nebo při noci kostelů. Rodiče jsou lektory a pravidelně čtou při mši svaté. Tato rodina bydlí v rodinném domě, kde s nimi žije maminka matky.

Třetí rodinu, se kterou jsme dělali rozhovor, jsme označili písmenem C. Tato rodina má čtyři členy. Rodiče a dvě dcery. Manželé jsou ve věku do padesáti let. Otec je vyučený a maturitní zkoušku složil na večerní škole. Matka vystudovala vysokou školu. Oba jsou výdělečně činní. Starší dceři je dvacet jedna let. Vystudovala Katolické gymnázium a nyní studuje prvním rokem na vysoké škole v Brně. Mladší dcera je devatenáctiletá a studuje na Katolickém gymnáziu. V současné době se chystá na maturitní zkoušku a přijímací zkoušky na vysokou školu. Všichni členové rodiny se aktivně zapojují do činnosti ve farnosti. Otec je akolyta a vedoucí skautů. Matka s dcerami pravidelně čtou při mši svaté a vedou nedělní

¹⁴⁴ Srov. <http://www.schoenstatt.cz/drupal7/content/schoenstatt> [cit. 21. 2. 2014]

katecheze pro předškolní děti. Obě dívky se připravují na přijetí svátosti biřmování. Rodina žije ve dvoupokojovém panelovém bytě.

4.3 Metoda výzkumu

Pro náš výzkum jsme zvolili metodu na zjištění dat případovou studii, která je jednou z metod kvalitativního výzkumu. Použili jsme formu polostrukturovaného rozhovoru. Jde o typ případové studie sociálních skupin, které se zabývá podrobným zkoumáním několika málo případů.¹⁴⁵ Rozhovor (interview) je výzkumná metoda, při které jsme v přímém kontaktu s dotazovanými. To nám umožňuje sledovat vnější reakce respondentů a hlouběji proniknout do jejich motivů a postojů.¹⁴⁶ Tato metoda výzkumného šetření byla zvolena, protože má definovaný účel, danou určitou osnovu a pružnost při získávání informací.

V rámci našeho výzkumného šetření jsme oslovili tři rodiny a požádali je o spolupráci při našem výzkumu. Snažili jsme se prozkoumat situaci, jakým způsobem se modlí dnešní rodina. Respondentům jsme kladli předem připravené otázky.

1. *Co se vám vybaví, když se řekne modlitba?*

Doplňující otázka: *Co pro vás modlitba znamená?*

2. *Jakým způsobem se modlili vaši rodiče s vámi?*

3. *Účastnili jste se v mládí společných modlitebních setkání?*

Doplňující otázka: *Chodili jste do nějakého společenství?*

4. *Účastníte se v dnešní době nějakých modlitebních aktivit?*

5. *Modlíte se spolu s manželem/manželkou? Čtete Písmo svaté?*

6. *Modlíte se společně s dětmi?*

7. *Mluvíte o nedělních kázáních, ptají se vás děti, když něčemu nerozuměly? (Jak to Pán Ježíš myslel?)*

¹⁴⁵ Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, str. 104 - 105.

¹⁴⁶ Srov. GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, str. 110.

8. *Vzpomenete si, jak jste se začínali s dětmi modlit?*
9. *Máte nějaký rituál?*
10. *Navštěvujete s dětmi v adventu roráty nebo v postní době křížovou cestu?*
11. *V kterou denní dobu se modlíte?*
12. *Když se sejdete ke společné modlitbě, máte raději naučené modlitby nebo se modlíte vlastními slovy?*
13. *Používáte nějakou modlitební knihu nebo misálek pro děti?*
14. *Kdo u vás modlitbu iniciuje?*
15. *Modlí se vaše děti rády? Musíte je do modlitby nutit nebo jdou se modlit rády?*
16. *Vzpomenete si, jestli přišla krize u vašich dětí? Jestli přišla doba, kdy se vaše děti nechtěly modlit nebo měly vzdor chodit do kostela na mši svatou?*
17. *Kdybyste měli příležitost, co byste chtěli změnit na vaší rodinné modlitbě? Kdyby vaše děti byly znovu malé, dělali byste něco jinak?*
18. *Chodí vaše děti do nějakého společenství?*
19. *Myslíte si, že se vaše děti nezapomenou na modlitbu, i když jsou například na výletě se školou?*
20. *Máte vy osobně nějaký vzor v modlitbě?*

4.4 Analýza získaných dat

Odpovědi respondentů, které jsme získali z rozhovorů, jsme zaznamenali s jejich svolením na diktafon a pak jsme je převedli do písemné podoby. Získaná data z rozhovorů budeme postupně analyzovat a tvořit představu modlitby v dnešní rodině. Jednotlivé rozhovory budeme zpracovávat každý samostatně rozdělené do tří oblastí:

1. oblast – z jakého prostředí rodiče vyšli (jaká modlitba byla v primární rodině)

2. oblast – jaká je modlitba manželů (jaká je jejich společná modlitba)

3. oblast - jak se modlí celá rodina (jaká je společná modlitba v rodině)

Z takto zpracovaných dat se nám vytvoří obraz modlitby v dnešní rodině ve vybraném vzorku a porovnáme je s literaturou.

4.4.1 Základní soubor - rozhovory s vybranými rodinami

4.4.1.1 Rozhovor s rodinou A

Rozhovoru se účastnili oba dva manželé. Na naše otázky odpovídal převážně otec rodiny, jeho manželka ho povzbuzovala k rozhovoru: *Ty odpovídej, já tě budu jen doplňovat.* Jak již bylo řečeno, matka pochází z nevěřící rodiny, takže se v dětství nemodlila. Otec je z praktikující křesťanské rodiny, která vychovávala děti ve víře a vedla je k modlitbě. Když se všichni sešli před jídlem, tak se společně pomodlili. V jeho dětství se rodina scházela i k večerní modlitbě. V jeho školním věku se rodina často nesešla z časových důvodů, protože rodiče začali stavět rodinný dům a na stavbě trávili čas až pozdě do večera. V dospělosti se už rodina společně modlila jen před jídlem. Ráno a večer se společně nemodlili, protože už měl každý zažitou svou osobní modlitbu. Tato osobní modlitba, kterou se naučil už v dětství, ho provází celým životem. *Osobně se modlím, jak mi to vyjde, snaha je. No nějakou modlitbu hned, když vstanu, většinou to skončí nějakou střelnou. Pak se mi daří modlitba cestou do práce. Já trávím poměrně hodně času na cestách, tak tam většinou se snažím trávit čas modlitbou. Taky proto, abych za tím volantem neusnul...*

Velkou posilou rodičů ve výchově dětí k modlitbě byli prarodiče. Jejich osobní příklad, který měl možnost vidět, jak se modlili každý den breviář, měl velký vliv na jeho osobní modlitbu. Děti potřebují vidět modlící se rodiče nebo prarodiče, protože se učí příkladem a napodobováním. *Měl jsem hrozně rád, když se děda nebo babička ještě tenkrát modlili ten breviář, který měli tak úžasně omodlený, to je úplnej poklad ten breviář. Jinak potom vzor a velký nakopnutí pro mě v modlitbě byla nějaká návštěva v klášteře, týdenní. No a potom s téma dětma, to jsme se hodně inspirovali od těch rodin z toho společenství z těch našich exercicií.* Z rozhovoru vyplývá, že pro rodinu otce byla modlitba hodně důležitá. Rodiče a prarodiče měli v každodenním shonu místo pro osobní i společnou modlitbu.

Od mládí chodil otec do společenství u nich ve městě: *Já jsem chodil do spolča, takovýho modlitebního jarního, nebylo to čistě modlitební, ale scházeli jsme se většinou v pátek večer. A rozhodně tam modlitba byla, na začátku a na konci, mezitím tam byly nějaký ty činnosti.* V současné době je celá rodina členem Schönstattského hnutí, ve kterém čerpají inspiraci pro společnou rodinnou modlitbu. *No my jsme jezdili na ty manželský exercicie ještě předtím, než jsme měli děti a tam byla pravidelná společná večerní modlitba. To byla pro nás taková inspirace a nakopnutí, než jsme ty děti ještě měli.* Manželka doplnila: *To byly takový ty ukazovací písničky, ale to neděláme. Ale určitě tam byla ta inspirace k pravidelné večerní modlitbě.* Oba rodiče si uvědomují důležitost modlitby a pravidelně se celá rodina schází ke společné rodinné modlitbě.

Manželé jezdili na exercicie, ještě než měli děti, tak získali inspiraci od svých přátel. S dětmi se začali modlit velice brzy. *S večerní modlitbou jsme začínali velice, brzo. Mája ještě nemluvila, takže jsme s nimi začínali úplně od malička. Začínali jsme tak, že děkovaly.* Rodina se modlí pravidelně před jídlem a večer. *Modlíme se všichni večer s dětma, všichni dohromady a modlíme se před jídlem, když se sejdeme u stolu.* Za ten čas, co se s dětmi modlí, si rodina vytvořila svůj rodinný rituál k večerní modlitbě. *Rituál máme svíčku, s tím je teda spojený i to, že jedna holčička donáší zapalovač a zapaluje, druhá vybírá svíčku. Pak jedna zapaluje a druhá zase sfoukává svíčku. Jinak máme strukturu modlitby děkování, prošení.* Na naši otázku jakým způsobem se rodina modlí: „Když se sejdete ke společné modlitbě, máte raději naučené modlitby nebo vlastními slovy?“ nám odpověděla manželka: *Tak my obojí, protože první je andělíčku můj strážníčku, potom je to děkování a prošení, tak to se vymýšlí, zrovna ten den, za co chtějí děkovat, takže obojí.* Děti, i když jsou ještě docela malé tak už si na tuto večerní rodinnou modlitbu zvykly. Pokud by rodiče na ni zapomněli, tak holčičky ji připomínají. *No, já když na to zapomenou, tak mě to ty děti řeknou v tý posteli. Řeknou, že nebyla modlitba. Takže dáme takovou tu střelnou, takovou tu rychlou, že jo, takovou šup, šup. Takže většinou my říkáme, protože to ženeme před spaním, kdo nemá zuby a už půjdeme do postele, tak honem ještě jedna svíčku... Vychází to spíš z nás, a když zapomeneme, tak ony nám to připomenou.* Oba rodiče si myslí, že děvčata se ráda modlí. *Dost často u toho teda dělají kraviny, matka doplňuje: anebo taky nic neřeknou. Otec pokračuje, anebo taky nic neřeknou a tváří se u toho občas všelijak, ale jako myslím, že v zásadě, že jo, protože si samy na to vzpomenou, když se nepomodlíme.* Matka doplňuje: *a myslí na to i před tím jídlem.* Krizi děvčata ještě neměla, rodiče si nepamatují, že by se nechtěla modlit. Odpověděla nám matka:

No, to spíš my jsme je nechtěli u té modlitby. Když dělají takový cirkus, že jsme je prostě, jako poslali do vedlejšího pokoje, když se jakoby vztekaly tak, aby je nebylo slyšet. Otec doplňuje: Jinak se nám osvědčilo, to jsme převzali z nějaké rodiny, že děti nejsou nějak nucený k modlitbě. Jsou přivolaný, nemodlíme se v ložnici, modlíme se v obýváku, kde zapálíme tu svíčku a kdo se nechce modlit nebo dělá kraviny, tak jde prostě vedle. Klidně spát a nemusí tam u té modlitby být. Ale ani se jim nechce odejít vedle, protože tam chtěou být s námi u té svíčky. To se nám osvědčilo.

Na náš dotaz, zda by něco změnili na své modlitbě, kdybyste měli možnost, matka řekla: *Mě teď tak nějak napadá, že už bysme tam mohli dát i Otče náš, do té modlitby, že už jsou docela velký. A změnila bych, že bych byla ráda, kdyby něco samy víc mluvily, ony říkají tolik hovadin. Aby byly schopni ten den víc zrekapitulovat a být za něco vděčné. Manžel doplňuje: Já bych nějak časem rád, čistě tu manželskou modlitbu, ale to musíme k tomu ještě dozrát.*

Četbu Písma svatého z časových důvodů rodina nestihá, ale otec vyřešil tento problém technickými prostředky. *Ke čtení Písma svatého se dostanu opravdu málokdy, ale snažím se ho alespoň poslouchat před spaním. Než usnu, tak si ho pouštím do ucha na mp3. Když to dělám pravidelně, tak to na mě nějaké účinky má. Jedině přesto audio, ale že bych četl, že bych otevřel bibli a četl, tak to fakt málokdy. Pravidelně si také nechává posílat na mobil nedělní texty z Písma svatého, jako přípravu na nedělní mši svatou.*

Celá rodina chodí pravidelně každou neděli do kostela. Při mši svaté rodiče vysvětlují dětem, co se právě v kostele děje. Děvčata chodí na dětskou katechezi pro předškoláky – Slovíčko. Po mši svaté rodina mluví, o čem se mluvilo na katechezi.

4.4.1.2 Rozhovor s rodinou B

Oslovili jsme oba manžele a požádali je o rozhovor. Oba dva souhlasili a manžel se s úsměvem obrátil na svou ženu a řekl: *Vkládám do tebe svou důvěru, že to jistě dobře zvládneš. Rozhovoru se tedy neúčastnil. Na naše otázky odpovídala jen matka. Oba rodiče jsou z křesťanských praktikujících rodin, ve kterých měla modlitba důležité místo. Rodina matky kladla vždy důraz na to, že v modlitbě se utváří společenství s Bohem i druhými lidmi. To ukazuje hned první odpověď na naši otázku. Když se řekne modlitba, vybaví se mi*

společenství rodiny s manželem a s dětmi, s přáteli. Držíme se společně za ruce a je tam to vědomí společenství, a to že se máme rádi ... Rodiče se s námi modlili hlavně formou modlitby vlastními slovy. I v této rodině důležitou úlohu na cestě k Bohu a při modlitbě hráli prarodiče. Velký vliv na mě měli v téhle oblasti moji prarodiče, byli pro mě velkým vzorem v modlitbě.

V době svého dospívání využívala možností a účastnila se diecézní setkání mládeže, které se po sametové revoluci (1989) začínaly konat. V porevoluční době se konaly různé aktivity pro mládež. Při studiu na vysoké škole se aktivně účastnila modlitebních setkání. *V porevoluční době, kdy člověk byl na střední škole, začal se více setkávat s mladými. Měli jsme přípravu na biřmování. Byla jsem v kontaktu ještě se skupinou aktivních lidí, se kterými jsme jezdili na diecézní setkání mládeže do Brna a účastnili jsme se i jiných aktivit. Potom na vysoké škole tam byly další možnosti setkávání, kdy v porevoluční době se zakládala celá řada společenství a dalších modlitebních setkání. To mě asi hodně intenzivně ovlivnilo. Po narození dětí byla aktérkou založení společenství maminek na mateřské dovolené, které se pravidelně scházelo k modlitbě a rozhovoru, vždy u jedné z maminek doma. Samozřejmě hlavně potom když člověk dostuduje, tak se hledá... Když se vrátí do svého rodiště, tak zase hledá další možnosti. S příchodem dětí se to hlavně mění, takže jsme založily takový klub maminek. Intenzivně jsme se setkávaly a modlily jsme se za naše děti, za naše manžele... Celé společenství pokračovalo celkem dlouhou dobu, ale teď aktuálně modlitební skupinku nemám.*

Po svatbě se začala pravidelně modlit se svým manželem. V období těhotenství se už pravidelně modlili a tak přidali prosby za očekávané miminko. *Ano, modlili jsme se, už když jsme naše děti čekali, takže jsme se už za ně modlili v tom prenatálním období a pokračujeme v tom velmi intenzivně. A myslím, že došlo k takové proměně v té modlitbě i v tom smyslu třeba, že se spolu snažíme modlit růženec každý den nebo máme takové společné setkávání u modlitby. Oba manželé čtou také Písmo svaté.*

Když se děti narodily, tak rodiče se modlili nad postýlkou a děkovali Bohu za své děti. Postupně do modlitby zapojovali i děti. *Tak to není dáno nějak datově. Tak jak už jsem říkala vzhledem k tomu, že jsme se za ty děti modlili už od počátku, už od té doby co byly bříšku, takže to tak nějak přirozeně plynulo, od doby kdy začaly mluvit, ale spíše ty děti to obkouvávají od nás. Takže spíše je důležitý příklad. Tato rodina se společně modlí pravidelně ráno, u jídla a večer. Držíme se za ty ruce, vždycky se snažíme o to, aby jedno dítě tu modlitbu vedlo, ale to*

se daří s menšími či s většími úspěchy. Samotná modlitba se mění podle průběhu liturgického roku. Řekla bych, že děti se těší na adventní období a adventní věnec, že to velmi prožívají, že ho společně vyrábíme. Všechny aktivity nějak směřují k vánocům, že máme adventní kalendář, že čteme adventní příběhy a tak dále. V adventu se celá rodina snaží pravidelně chodit na roráty. V postní době pokud je možnost jít na dětskou křížovou cestu, tak se jí rádi účastní. Klasická křížová cesta je ještě pro děti moc dlouhá. Pokud není k dispozici křížová cesta v přijatelné formě pro děti, tak rodina vyjíždí do přírody a tam si dělá křížovou cestu sama. Snažíme se jí tak přizpůsobit věku dětí. Nám se teď v poslední době osvědčilo, že vyrazíme na místa v přírodě, kde je křížová cesta, vezmeme si takovou hodně krátkou formu, která je přijatelná pro děti. Projdeme si tu křížovou cestu, vezmeme třeba i babičku sebou a teď se zastavujeme u těch jednotlivých zastavení a modlíme se v přírodě, takže to je tak nenásilně spojeno s procházkou. Je to prostě takovou vyvětrávací aktivitou. K modlitbě využívají i čas při společných cestách v autě. Rodiče se modlitbu snaží vždy přizpůsobovat věku dětí, takže se jejich modlitba s přibývajícími roky dětí mění. To co řešíme je, jak ty děti samozřejmě rostou a vyvíjejí se. Jsou to děti v rozmezí sedmi až jedenácti let, takže trošičku ty potřeby toho jedenáctiletého chlapce a toho sedmiletého chlapce nebo spíš šesti a půlletého chlapce jsou trošičku jiné. Zatím co u toho šesti a půlletého chlapce je to prostě opravdu takový obřad, kterému on přikládá velkou důležitost a potřebuje tam mít ten svůj úkol, ten jedenáctiletý chlapec jakoby vyrůstá trošičku tady z té podoby dětské a teď je otázka, jak skloubit tady tyto dvě podoby. Hlavně jde o to, aby byl klid u modlitby, aby ty děti se nekočkovaly nebo nedělaly nějaké hlouposti.

Tato rodina chodí pravidelně do kostela i ve všední dny. Od malička vodí své děti na mši svatou. V dnešní době už oba chlapci jsou ministranti a přisluhují u oltáře. *Velkou roli hraje i osobnost kněze, to jakým způsobem je dokáže vtáhnout. A osobně musím říct, že pro mě je velmi důležité to, aby ve farnosti existovaly dětské mše. A přesto, že třeba nejsou hojně navštěvované, tak si myslím, že mají význam, i když tam bude chodit třeba jen osm dětí nebo deset dětí, tak prostě je to velký motivační faktor, protože pokud chci, aby děti chodily pravidelně na mše, aby chodily častěji než jen v neděli, tak je to pro ně velkou motivací, to že jdou na dětskou mši, že tam mají svůj úkol, že tam budou nějakým způsobem zapojeny.*

Rodiče často čtou s dětmi Písmo svaté, povídají si s nimi a vysvětlují jim nedělní kázání i každodenní situace z pohledu křesťanské víry. *Mluvíme velmi intenzivně o nedělních*

kázáních, děti jsou poměrně zvědavé, tak se jim snažíme odpovídat ... že si s nimi vykládáme o těch věcech a že více méně i na věcech nebo na situacích, které zdánlivě nemají s křesťanským životem nic společného, se snažíme demonstrovat tady ty záležitosti křesťanského života. Nejmladší chlapec je velice otevřený pro modlitbu a křesťanské hodnoty. ... je velmi spontánní, je samozřejmé, že ta spontaneita s přibývajícím věkem trošičku klesá u těch dětí, ten se modlí velmi intenzivně, ten nám přímo slouží mše doma i několikrát za den.

Rodiče si uvědomují velký význam společenství vrstevníků svých dětí. Starší chlapec i děvče chodí do náboženství, křesťanského skatu a jezdí na rodinné křesťanské tábory. *Pro život víry je důležité, aby se setkávali s ostatními svými vrstevníky, kteří jsou vedení podobným způsobem. Takže jako velmi dobré vidím setkávání na letních táborech, které jsou pořádány pro rodiny, osobnost kněží, kteří tam za námi jezdí, ti kdo nám tam dělají program. ... naše děti chodí do náboženství a myslím si, že mají vynikající paní katechetku, a to samozřejmě hraje velkou roli ... Je evidentní, že děti potřebují v tomhle tom věku od těch šesti a půl do těch dvanácti let, potřebují nejen autoritu rodičů, ale je pro ně velmi důležitá autorita, ať už je to skautský vedoucí nebo katecheta nebo kněz, zkrátka někdo, u něhož vidí, že priority, které zastávají jejich rodiče, tak zastává i někdo jiný z dospělých ...*

4.4.1.3 Rozhovor s rodinou C

Našeho rozhovoru se účastnila jen matka, protože otec byl v práci na odpolední směně. Oba rodiče jsou z tradiční praktikující rodiny. Rodiče matky měli pět dětí, které vedli svým příkladem k Bohu. V této rodině chlapci slyšeli povolání ke kněžské službě.

Celá rodina matky se pravidelně společně modlila každý den a děti se zapojovaly hned od malička. Modlitba nebyla dlouhá. *Ze začátku to byl „Otče náš“ a „Zdráva s Maria“, později tatínek chtěl, aby to bylo trošičku jako by rozšířenější, tak tam měl modlitbou vlastními slovy, ale já jsem tuhle společnou modlitbou, potom už pubertě, jako spíš přetrpěla, nedokázala jsem se otevřít ... ale tady tu rodinou modlitbu jsem vydržela, ale pak už to byla spíš povinnost a dodneška to mám trochu v sobě. Od svého dospívání se ale raději modlila sama osobní modlitby nebo ve společenství svých vrstevníků. Uvědomuje si, že modlitba je pro každého člověka důležitá, že jí dává pocit bezpečí blízkého přítele. Tak modlitba pro mě*

je něco jako setkání přátel. Modlitba to je jako pocit jistoty, pocit bezpečí, že tady někdo je, kdo o mě opravdu stojí, kdo mě miluje. Modlitba to je vlastně rozhovor s nejlepším přítelem.

Od svých čtrnácti nebo patnácti let chodila do různých mládežnických společenství, která ji velice ovlivnila na cestě víry. ... *když se pro mě vztah s Bohem stal osobnější, vlastně díky tomu, že u nás v Třebíči bylo velké společenství mládeže, jednak u svatého Martina, kde nás bylo hodně nebo na Jejkově s otcem Antonínem a pak jsme ještě měli několik modlitební společenství, kam jsem chodívala. Takže rozhodně jsem toto navštěvovala a ráda na to vzpomínám. Myslím si, že mi to hodně dalo. I v dnešní době chodí s manželem do jednoho společenství manželů, které jim vydrželo po celou dobu manželství. ...jsme tři páry, které se vzaly v jednom roce, a pořád nám to vydrželo. Scházíme se tak jednou po měsíci, jak má manžel volno z práce. ... je tam modlitba, je tam úryvek z Písma a pak nějaký prosby, díky.*

Po svatbě se svým manželem zavedla pravidelnou společnou večerní modlitbu, která je pro oba manžele velice důležitá. *S manželem se společně modlíme večer breviář, nešpory. Teda večer se většinou setkáme, ráno to se většinou nepotkáme, ale večer se snažíme modlit. Kdyby, jsme byli hodně unaveni nebo kdyby, jsme ten breviář nestíhali, tak alespoň se pomodlíme nějakou krátkou modlitbu. Modlíme se teda společně, tomu přikládám velký význam.*

Když se jim pak narodily děti, tak se společně s nimi začali modlit ráno, před jídlem a večer. *My jsme se modlili s nimi úplně od malička, ještě než se narodily, pak když byly v postýlce... Ne dlouze, ale večerní a ranní modlitbu. Rodinnou modlitbu inicioval častěji manžel, proto těžko nesl období dospívání obou dcer, kdy už se nechtěly společně modlit s rodiči. Společná modlitba vydržela rodině až do dospívání dcer, které dávaly přednost osobní modlitbě. Rodiče je nenutili, ale svým příkladem ukazovali dcerám postoj k modlitbě. ... Potom v pubertě samozřejmě už nechtěly, takže já jsem to respektovala, protože jsem viděla, že jim to nedělalo dobře. Respektovala jsem to, nechali jsme toho. Ony vidí, že se modlíme, takže ví, že je modlitba důležitá. Matka z vlastní zkušenosti dcery chápala a nenutila je ke společné modlitbě. Otec ten měl stále snahu o společnou modlitbu v rodině. ...On měl pořád pocit, že by měl tu rodinnou modlitbu udržet ... On to pořád cítil jako selhání jako rodina ... Dokonce otec František tenkrát manželovi řekl, když se s ním byl poradit: „Modlí se? Modlí se! Tak je nech hlavně, že se modlí.“ Matka si uvědomuje, že dospělé dcery už musí jít svou cestou k Bohu, že už jim nemůže nic přikazovat a spoléhá na Boží vedení jejich*

dětí. *Prostě už musí samy, tak nějak budovat ten vztah a ne protože já jim to řeknu, musíme doufat, že v nich přece jen něco zůstalo.* Rodina se tedy pravidelně modlí společně před jídlem u kříže a rozžaté svíčky. ...*To co se modlíme, je modlitba před jídlem, to jako zůstalo, to zatím respektují...*

Rodina při modlitbě vždy zapalovala svíčku a všichni se modlili před křížem. Modlitbu rodiče přizpůsobovali věku dětí, začínali krátkými modlitbami, až postupně se všichni modlili desátek růžence. *Když se třeba modlím s manželem, tak se modlíme naučený modlitby, já se pak modlím sama vlastními slovy, abych mohla všechno tak nějak rozebrat.* Matka se vždy snažila vytvořit pohodu a modlitba byla vždy dobrovolná, žádnou ze svých dcer rodiče nenutili. V době adventní se každý rok celá rodina schází u adventního věnce. ... *Ještě vydržely u adventního věnce, to máme takový rituál, to dokonce se chtěla modlit i mladší dcera, ta sice odejde, když máme nějaký ty prosby, starší vydrží, tak rozhodně u adventního věnce máme takový rituál.* V postní době, když byla děvčata ještě malá, tak si rodina dělala doma křížové cesty. *Když byly ještě malinký, tak jsme měli svou křížovou cestu, takovou jednoduchou, kde byla jedna nebo dvě věty a ony si ji vybarvily, rozvěsily po bytě a potom po bytě chodily...* V období dospívání obě dcery ministrovaly a tak chodily i na křížovou cestu, kde měly své úkoly a četly jednotlivá zastavení. ...*Když byly menší, tak chodily na křížové cesty, to ministrovaly ještě na Jejkově, tak se zapojovaly a četly. Ted'ka nechcou jít, jo když byly menší, tak chodily rády ... tak to byly častěji, bylo to v pohodě.* Když přišel do farnosti nový kněz, tak holky už k oltáři nepustil, už nesměly ministrovat.

Dcery už jsou dospělé a mají své zájmy, proto chvíl pro povídání je už mnohem méně. ... *sem tam výjimečně si někdy povídáme, těch chvíl si velice vážím, protože jich není moc a pak už se taky přesuneme na nějaký takový téma. Nedávno jsme se bavili o modlitbě a o svátosti smíření. Snažím se říct svůj názor, ale nevnucuji, co mají dělat ... máš na to jiný názor, máš na to právo, myslet si to... tak se je snažím respektovat. Mám s tím trošku problém, ale učím se jim nechávat opravdu jako volno a respektovat je. Respektovat, že jsou dospělé, i když jsou na nás ještě závislé, tak se to učím a učit se budu hodně dlouho.*

Rodina má pěkný zvyk. Už od dětství dcer v neděli po mši svaté, chodí do cukrárny. Na to se už všichni těší, snad i proto děvčata neměla žádnou velkou krizi, že by nechtěla chodit v neděli na mši svatou. ... *a ony o to asi trošičku nechtěly přijít, takže to tak nějak*

braly, těšily se. Nemyslím si, že by měly nějakou krizi, že by nám řekly, že nepůjdou. To spíš říkaly: „že si neděli beze mše svaté neumí představit“.

Když dívky ministrovaly, tak chodily do společenství ministrantů, kde jim otec Jiří vše vysvětloval, co se děje při mši svaté a proč se to dělá. Později se zapojily do různých společenství v Třebíči. Starší dcera si v současné době dělá ve Velké Bíteši kurz animátorů. Obě dívky se od října připravují na přijetí svátosti biřmování. *Ted' začalo to biřmování a to si teda vybraly samy. Já jsem jen řekla, až budete chtít, tak půjdete, nespěchá to, to je důležitá svátost a chci, abyste to opravdu prožily. Takže ted'ka chodí, tak snad v nich něco zbylo.*

Otec rodiny se zapojil do projektu „Vezmi a čti“, a snaží se přečíst celou Bibli. *...manžel se snaží číst celou Bibli, já jsem se pokoušela, pak jsem to vzdala, ted' jsem jí zase vzala a otevřela, ale spolu to nečteme, tak nějak možná s tím časovým, no že se nevidíme, k tomu jsme nějak ještě nedospěli.*

V této rodině děti modlitbu zažily. Rodiče jim jsou stále příkladem, protože je vidí při společné večerní modlitbě. *...Do ničeho je nenutím, ale spíš se za ně modlím. Ted' jsem četla takový pěkný citát, že je lépe mluvit s Bohem o dětech, než s dětmi o Bohu. Takže se snažím za ně neustále denně modlit, aby přinášely denně plody, aby to co jsme pokazili, aby napravil. Bůh má moc, to v dobré obrátit.*

4.4.2 Rozdělení získaných dat do oblastí

1. oblast - z jakého prostředí rodiče vyšli. Jaká modlitba byla v jejich rodině.

Rodina je důležitým společenstvím, které má pomáhat dětem, aby rostly ve víře. Rodiče, kteří chtějí vychovávat své děti podle křesťanské víry, měli by ukazovat svým dětem živý vztah k Bohu a měli by mít pevně zakořeněnou modlitbu ve svém životě. Děti se učí příkladem, musí vidět své rodiče při modlitbě a přijímání svátostí. Potřebují modlitbu zažít. Nasměrování cesty dětí k Bohu začíná v rodině.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 68 – 69.

Rodina	Primární rodina otce a matky
A	<p>Otec pochází z věřící rodiny, společná modlitba, svátosti, vzor prarodičů, vliv společenství vrstevníků.</p> <p>Matka pochází z nevěřící rodiny, v dětství se nemodlila.</p>
B	<p>Otec pochází z věřící rodiny, společná modlitba, svátosti.</p> <p>Matka pochází z věřící rodiny, společná modlitba, svátosti, vzor prarodičů, vliv společenství vrstevníků.</p>
C	<p>Otec pochází z věřící rodiny, společná modlitba, svátosti, vliv společenství vrstevníků.</p> <p>Matka pochází z věřící rodiny, společná modlitba, svátosti, vliv společenství vrstevníků.</p>

Tabulka č. 2

Z tabulky je zřejmé, že základy křesťanské víry a společné modlitby získali respondenti ve svých primárních rodinách. Výjimka je matka rodiny A, která vyrůstala v rodině nevěřící a bez společné rodinné modlitby. Pravidelná modlitba byla v rodinách respondentů samozřejmostí. Rodiče se už od malička modlili se svými dětmi. Všichni členové rodin pravidelně chodili v neděli na mši svatou a ke svátostem.

Matka rodiny C mluví o modlitbě: *Tak modlitba pro mě je něco jako setkání přátel. Modlitba to je jako pocit jistoty, pocit bezpečí, že tady někdo je, kdo o mě opravdu stojí, kdo mě miluje. Modlitba to je vlastně rozhovor s nejlepším přítelem.*

Společenství při modlitbě krásně popisuje matka z rodiny B: *Když se řekne modlitba, vybaví se mi společenství rodiny s manželem a s dětmi, s přáteli. Držíme se společně za ruce a je tam to vědomí společenství, a to že se máme rádi ...*

Otec rodiny A a matka rodiny B rádi vzpomínají na své prarodiče, které viděli při modlitbě. Velice pěkně to vyjadřuje otec rodiny A: *Měl jsem hrozně rád, když se děda nebo*

babička ještě tenkrát modlili ten breviář, který měli tak úžasně omodlený, to je úplnej poklad ten breviář.

Jako důležité se ukazuje i společenství vrstevníků, které respondenti navštěvovali v době svého dospívání. Společenství pomáhalo mladým utvářet vztah k Bohu a pomáhalo k upevnění víry. Hezky to vystihuje matka z rodiny B: *V porevoluční době, kdy člověk byl na střední škole a začal se více setkávat s mladými. Měli jsme přípravu na biřmování. Byla jsem v kontaktu ještě se skupinou aktivních lidí, se kterými jsme jezdili na diecézní setkání mládeže do Brna a účastnili jsme se i jiných aktivit. Potom na vysoké škole tam byly další možnosti setkávání, kdy v porevoluční době se zakládala celá řada společenství a dalších modlitebních setkání. To mě asi hodně intenzivně ovlivnilo.*

2. oblast – manželská modlitba

Manželé by se měli modlit nejen s dětmi, ale také sami dva. Manželská modlitba, některým lidem připadá těžká anebo je to ani nenapadne si po svatbě zavádět společnou modlitbu manželů. Proč by se měli manželé společně modlit? Pravidelná manželská modlitba spojuje a posiluje jednotu manželského pouta. Manželé tak čerpají sílu a milost pro každodenní povinnosti v rodině, posilují tak svoji lásku a věrnost. V modlitbě manželé odevzdávají do Boží ochrany celý svůj život, každodenní radosti i starosti, později i ochranu a pomoc při výchově svých dětí. Společná modlitba manželů nemusí trvat příliš dlouho, měla by být jednoduchá, aby v ní manželé v celodenním shonu dokázali vytrvat.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 72 – 73.

Rodina	Manželská modlitba
A	Manželé se společně nemodlí, ale uvědomují si důležitost společné manželské modlitby. Otec poslouchá Písmo svaté na MP3. Manželé jsou členy Schönstattského hnutí.
B	Manželé se pravidelně každý den modlí. Společné modlitbě manželů přikládají oba velký význam. Oba manželé čtou Písmo svaté.
C	Manželé se společně modlí každý večer. Společné modlitbě manželů přikládají oba velký význam. Otec čte pravidelně Písmo svaté. Manželé se pravidelně schází ve společenství manželů.

Tabulka č. 3

Tabulka nám ukazuje, že si manželé A, B, C uvědomují důležitost manželské modlitby. Manželé B a C se spolu pravidelně modlí už od počátku svého manželství. Matka z rodiny C řekla: *...Modlíme se teda společně, tomu přikládám velký význam.* Uvědomují si, že manželská modlitba je nejen spojuje s Bohem, ale upevňuje i jejich manželský vztah. Matka z rodiny B mluví o proměně manželské modlitby v průběhu manželství: *...Ano, modlili jsme se, už když jsme naše děti čekali, takže jsme se už za ně modlili v tom prenatálním období a pokračujeme v tom velmi intenzivně. A myslím, že došlo k takové proměně v té modlitbě i v tom smyslu třeba, že se spolu snažíme modlit růženec každý den nebo máme takové společné setkávání u modlitby.*

Manželé A si uvědomili při našem rozhovoru, že manželská modlitba je důležitá a chtěli by s ní pravidelně začít. Otec rodiny A na naši otázku, kdyby měli možnost, co by změnili na rodinné modlitbě, odpověděl: *Já bych nějak časem rád, čistě tu manželskou modlitbu, ale to musíme k tomu ještě dozrát.*

3. oblast – jak se modlí celá rodina

Rodiče mají velký úkol, mají uvádět své děti do vztahu s Bohem. Děti se mají naučit rozmlouvat a naslouchat mu. Nedá se stanovit správný věk dítěte, kdy se má začít učit modlitbě. Nejlépe je když rodiče se modlí už před narozením svého dítěte a pokračují v modlitbě i po narození. Dítě se nejlépe učí pozorováním druhých, je třeba, aby vidělo své rodiče modlit se. Důležitý je příklad rodičů. Postupně si uvědomuje Boží přítomnost, i když Boha nevidí. Dnešní děti znají už od malička mobilní telefon, se kterým může mluvit se svými blízkými, přestože jsou mimo domov. Už chápe, že nemluví do prázdna, ale že na druhé straně „drátu“ je ten, kdo mu naslouchá. Proto je důležité začínat s modlitbou malých dětí, kdy modlitba se jim zapíše do jejich srdce a stane se součástí jejich života. Modlitba má být přiměřená věku dítěte a časem, jak dítě roste, se má proměňovat i modlitba. Ze začátku je vhodné používat krátké poděkování za prožitý den. Pak se může dítě učit i naučené modlitby.¹⁴⁹ K rozhovoru s Bohem patří i ztišení a naslouchání. *Slova modlitby nemají totiž jiný cíl než probudit v nás pozornost vůči Bohu, který nám přichází dát svou lásku.*¹⁵⁰

V období dospívání se často stává, že děti se společné rodinné modlitbě vyhýbají a nechtějí se jí účastnit. Dávají přednost soukromé osobní modlitbě. Pro rodiče nastává těžké období, kdy se jejich dítě snaží osamostatnit nejen ve svých postojích a názorech, ale i v duchovním životě. Začíná žít svoji vírou, která už není závislá na víře rodičů, ale už samo upevňuje svůj vztah k Bohu. Rodiče se musí učit respektovat svobodu svých dětí, ale i nyní se mají stát oporou pro své dospívající a pomoci jim v jejich nezralosti. Vlastní příklad a věrnost víře jsou ukazateli na jejich nové samostatné cestě vztahu s Bohem. Důležitá je podpora ve vytrvalosti v modlitbě a upevňování křesťanských hodnot. Dospívající se mají učit samostatnosti i v duchovním životě a nechat dozrávat jejich dětskou víru.¹⁵¹ *Ježíš nám to říká jasně: zrno je třeba zasít, ale pak už bychom se neměli stále otáčet a hlídat, jestli už raší – tak rostlinku jediné poškodíme! Nechme zrno v klidu klíčit: Bůh je silnější.*¹⁵² V tomto období je důležité i společenství stejně věřících vrstevníků. Rodiče by měli povzbuzovat dospívající

¹⁴⁹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 73 – 76.

¹⁵⁰ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 77.

¹⁵¹ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 77 – 79.

¹⁵² Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 79.

k časté modlitbě a účasti na svátostech. Vhodná je i jejich podpora, aby se mladí zapojovali do činnosti farnosti.¹⁵³

Rodina	Jak se modlí celá rodina
A	<p>Manželé se modlili za své děti už v prenatálním období. Společná modlitba s dětmi začala už od narození, je pravidelná (před jídlem a večerní modlitba). Při večerní modlitbě má rodina svůj rituál. Modlitba je přizpůsobená věku dětí (věk dětí je do 7let). Rodina se modlí modlitby naučené i vlastními slovy. Modlitba je dobrovolná, děti nejsou nuceny se společně modlit, ale účastní se rádi a dobrovolně. Rodina chodí pravidelně na mši svatou v neděli, děvčata chodí na katecheze pro děti. Rodiče dětem vysvětlují průběh mše svaté. Rodiče čtou dětem biblické příběhy. Rodina je v Schönstattském hnutí. Otec rodiny se zapojuje do činnosti farnosti.</p>
B	<p>Manželé se modlili za své děti už v prenatálním období. Společná modlitba s dětmi začala už od narození, je pravidelná (ráno, před jídlem a večerní modlitba). Rodina k modlitbě využívá i společné chvíle při cestě autem. Při modlitbě má rodina svůj rituál, který se mění s liturgickým rokem. Modlitba je přizpůsobená věku dětí (věk dětí je od 6 do 11 let). S rostoucím věkem dětí se proměňuje. Rodina společně chodí v adventní době na roráty a v postní době koná křížové cesty přiměřené věku dětí. Modlitba je dobrovolná, děti nejsou nuceny se společně modlit, ale účastní se rády a dobrovolně. Rodina chodí pravidelně na mši svatou v neděli i ve všední dny, společně čtou i Písmo svaté. Rodina rozmlouvá o duchovním životě a křesťanských hodnotách. Oba chlapci příslužují u oltáře jako ministranti. Oba rodiče se zapojují do činnosti farnosti. Děti chodí ve škole do náboženství. Rodiče podporují své děti, aby navštěvovaly křesťanská společenství vrstevníků a jezdily na křesťanské tábory.</p>

¹⁵³ Srov. PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*, str. 78 - 79.

C	<p>Manželé se modlili za své děti už v prenatalním období, v této modlitbě pokračují stále.</p> <p>Společná modlitba s dětmi začala už od narození, byla pravidelná v období dětství dívek: ráno, před jídlem a večerní modlitba. V dospívání dívky dávají přednost osobní modlitbě před modlitbou společnou. Rodiče rozhodnutí dcer respektují a společná rodinná modlitba zůstala jen před jídlem a v adventní době.</p> <p>Rodina má svůj rituál při společné modlitbě.</p> <p>Společná modlitba se proměňovala s věkem dětí.</p> <p>Rodina chodí pravidelně na mši svatou v neděli, mají svůj pravidelný nedělní rituál.</p> <p>V období dětství obě dívky ministrovaly, účastnily se pobožností křížové cesty.</p> <p>Děvčata se připravují na svátost biřmování.</p> <p>Rodina rozmlouvá o duchovním životě a křesťanských hodnotách.</p> <p>Celá rodina se zapojuje do činnosti farnosti.</p>
---	--

Tabulka č. 4

Z tabulky č. 4 vyplývá, že modlitba je pro rodiny z našeho výzkumného vzorku důležitá. Matka z rodiny C nám řekla: *Tak modlitba pro mě je něco jako setkání přátel. Modlitba to je jako pocit jistoty, pocit bezpečí, že tady někdo je, kdo o mě opravdu stojí, kdo mě miluje. Modlitba to je vlastně rozhovor s nejlepším přítelem.* Také matka z rodiny B modlitbu popsala jako setkání. *Když se řekne modlitba, vybaví se mi společenství rodiny s manželem a s dětmi, s přáteli. Držíme se společně za ruce a je tam to vědomí společenství, a to že se máme rádi ...* Všechny tři rodiny vedou cestou modlitby i své děti k Bohu. Na příkladu svých rodičů vidí děti, že modlitba je důležitá. Manželé A, B, C se modlili za své děti už v období před jejich narozením. Pěkně to popsala matka z rodiny B, která nám na otázku, kdy se s dětmi začali modlit, odpověděla: *... Tak to není dáno nějak datově. Tak, jak už jsem říkala vzhledem k tomu, že jsme se za ty děti modlili už od počátku, už od té doby co byly bříšku, takže to tak nějak přirozeně plynulo, od doby kdy začaly mluvit, ale spíš ty děti to obkouvávají od nás...* Matka z rodiny C řekla: *... Ony vidí, že se modlíme, takže ví, že je modlitba důležitá.* Postupně se všechny tři rodiny začaly pravidelně společně modlit každý den. Matka z rodiny B nám popsala společnou modlitbu, kde děti jsou při modlitbě aktivními účastníky. *Držíme se za ty ruce, vždycky se snažíme o to, aby jedno dítě tu modlitbu vedlo, ale to se daří s menšími či s většími úspěchy.* Rodina A se pravidelně společně modlí před jídlem a večer. Matka

z rodiny A nám řekla: *S večerní modlitbou jsme začínali velice, brzo. Mája ještě nemluvila, takže jsme s nimi začínali úplně od malička. Začínali jsme tak, že děkovaly...* Děti v rodině A berou modlitbu jako součást každého dne a samy připomenou rodičům, že se ještě společně nepomodlili. ... *a když zapomeneme, tak ony nám to připomenou ... a myslí na to i před tím jídlem.* Modlitba se ve všech výzkumných rodinách přizpůsobuje věku dětí, je dobrovolná a děti se rády modlí. Matka z rodiny B nám řekla: ... *To co řešíme je, jak ty děti samozřejmě rostou a vyvíjejí se. Jsou to děti v rozmezí sedmi až jedenácti let, takže trošičku ty potřeby toho jedenáctiletého chlapce a toho sedmiletého chlapce nebo spíš šesti a půlletého chlapce jsou trošičku jiné. Zatím co u toho šesti a půlletého chlapce je to prostě opravdu takový obřad, kterému on přikládá velkou důležitost a potřebuje tam mít ten svůj úkol, ten jedenáctiletý chlapec jakoby vyrůstá trošičku tady z té podoby dětské a teď je otázka, jak skloubit tady tyto dvě podoby ...* Ve výzkumných rodinách je modlitba dobrovolná, děti nejsou k ní nucené. Otec z rodiny A řekl: ...*děti nejsou nějak nucený k modlitbě. Jsou přivolaný, nemodlíme se v ložnici, modlíme se v obýváku, kde zapálíme tu svíčku a kdo se nechce modlit nebo dělá kraviny, tak jde prostě vedle, klidně spát a nemusí tam u té modlitby být. Ale ani se jim nechce odejít vedle, protože tam chtějí být s námi u té svíčky. To se nám osvědčilo.* Matka z rodiny C, kde jsou už dospělé dcery, respektuje jejich svobodu a nenutí je do společné modlitby. ...*Potom v pubertě samozřejmě už nechtěly, takže já jsem to respektovala, protože jsem viděla, že jim to nedělalo dobře. Respektovala jsem to ...* Otec usiloval o společnou rodinnou modlitbu ... *On měl pořád pocit, že by měl tu rodinou modlitbu udržet ...* Ale po poradě s knězem už nenutí své dcery ke společné modlitbě. Všechny tři rodiny používají naučené modlitby i modlitbu vlastními slovy. Matka z rodiny A nám řekla: ... *první je andělíčku můj strážníčku, potom je to děkování a prošení, tak to se vymýšlí, zrovna ten den, za co chtějí děkovat, takže obojí.*

Každá rodina si vytvořila svůj vlastní modlitební rituál. Rodina A se modlí při zapálené svíčke a zapojuje do rituálu i děti, každá z děvčat má jeden úkol. *Rituál máme svíčku, s tím je teda spojený i to, že jedna holčička donáší zapalovač a zapaluje, druhá vybírá svíčku. Pak jedna zapaluje a druhá zase sfoukává svíčku. Jinak máme strukturu modlitby děkování, prošení.* Také rodina B má svůj rituál, který se mění podle průběhu liturgického roku. *Řekla bych, že děti se těší na adventní období a adventní věnec, že to velmi prožívají, že ho společně vyrábíme. Všechny aktivity nějak směřují k vánocům, že máme adventní kalendář,*

že čteme adventní příběhy a tak dále. Rodina C používá při modlitbě kříž a svíčku, v adventní době se modlí u adventního věnce.

Rodina B a C si křížovou cestu přizpůsobovali věku dětí. Matka z rodiny B nám popsala formu jejich křížové cesty takto: *Snažíme se jí tak přizpůsobit věku dětí. Nám se teď v poslední době osvědčilo, že vyrážíme na místa v přírodě, kde je křížová cesta, vezmeme si takovou hodně krátkou formu, která je přijatelná pro děti. Projdeme si tu křížovou cestu ... modlíme se v přírodě, takže to je tak nenásilně spojeno s procházkou. Je to prostě takovou vyvětrávací aktivitou.* I rodina C se snažila přizpůsobit křížovou cestu věku dětí. *Když byly ještě malinký, tak jsme měli svou křížovou cestu, takovou jednoduchou, kde byla jedna nebo dvě věty a ony si ji vybarvily, rozvěsily po bytě a potom po bytě chodily...* V období dospívání obě dcery ministrovaly a tak vedly křížovou cestu a četly jednotlivá zastavení.

Všechny tři rodiny chodí pravidelně každou neděli do kostela na mši svatou. Rodina A má ještě malé děti, tak rodiče jim vysvětlují průběh mše svaté, aby věděly, co se právě v kostele děje. Děvčata chodí na dětskou katechezi pro předškoláky – Slovíčko. Po mši svaté rodina mluví, o čem se mluvilo na katechezi. Rodina B chodí do kostela i ve všední den, hlavně na dětské mše svaté, které jsou ve farnosti každé úterý. Oba chlapci ministrují a děvče čte přímluvy. *Velkou roli hraje i osobnost kněze, to jakým způsobem je dokáže vtáhnout. A osobně musím říct, že pro mě je velmi důležité to, aby ve farnosti existovaly dětské mše ... tak si myslím, že mají význam ... tak prostě je to velký motivační faktor ... že tam mají svůj úkol, že tam budou nějakým způsobem zapojeny.* Rodiče často čtou s dětmi Písmo svaté, povídají si s nimi a vysvětlují jim nedělní kázání i každodenní situace z pohledu křesťanské víry ... *že si s nimi vykládáme o těch věcech a že více méně i na věcech nebo na situacích, které zdánlivě nemají s křesťanským životem nic společného, se snažíme demonstrovat tady ty záležitosti křesťanského života.* Rodina C má nedělní rituál. Už od dětství děvčat v neděli po mši svaté, chodí do cukrárny. Na to se už všichni těší, snad i proto děvčata neměla žádnou velkou krizi, že by nechtěla chodit v neděli na mši svatou. ... *To spíš říkaly, že si neděli beze mše svaté neumí představit.* Děvčata chodila ministrovat. V současné době se připravují na svátost biřmování. Starší dcera dokončuje kurz animátorů. I v této rodině si povídají o duchovním životě a křesťanských hodnotách.

Členové všech tří rodin se podle možností zapojují do činnosti farnosti.

4.5 Výzkumná zpráva a diskuze

Rodina je důležité společenství nejen pro tělesný a duševní vývoj dítěte, ale také pro vývoj duchovní. V tomto společenství se děti učí křesťanským hodnotám. Rodiče svým chováním ovlivňují postoje svých dětí k modlitbě a pomáhají jim budovat vztah k Bohu. Modlitba je podstatou tohoto vztahu, proto jsme náš výzkum zaměřili na modlitbu rodičů s dětmi.

Hlavním cílem našeho výzkumu bylo zjistit pomocí strukturovaného rozhovoru, jak vypadá modlitba v dnešní rodině. Výzkumné šetření jsme zaměřili na tři rodiny z Třebíče, které jsou římskokatolického vyznání. Záměrně byly zvoleny křesťanské praktikující rodiny, které mají děti – rodina A do 7 let, rodina B od 6 do 11 let a rodina C dospělé. Z rozhovoru jsme se snažili získat informace o tom, zda se rodiče pravidelně s dětmi modlí a jakým způsobem je vedou k Bohu.

Ze získaných dat z rozhovorů vyplývá, že pro všechny dotázané je pravidelná modlitba velice důležitá součást dne. Každý z respondentů v rozhovoru uvedl, že se pravidelně modlí ráno, před jídlem a večer.

Během našeho výzkumného šetření jsme se snažili získat odpovědi i na tyto otázky:

- ♦ Zda se dnešní rodina společně modlí?

Získaná data výzkumu ukazují, že i v dnešní době se rodina společně modlí. Rodiče svým příkladem a vytrvalostí v modlitbě ukazují svým dětem důležitost modlitby v životě každého křesťana. Z rozhovorů vyplývá, že všechny tři rodiny našeho vybraného vzorku se v dnešní době pravidelně společně s dětmi modlí. Rodina A se schází každý den ke společné modlitbě před jídlem a jako hlavní je modlitba večerní. Rodina B se pravidelně společně modlí ráno, před jídlem a večer. Tato rodina využívá ke společné modlitbě i cesty autem. Rodina C se v současné době schází ke společné modlitbě před jídlem a také u adventního věnce. Pokud byly děti malé, tak se pravidelně scházela celá rodina ke společné modlitbě ráno, před jídlem a večer.

♦ Jaké faktory ovlivnily zkušenosti respondentů s modlitbou?

Data získaná z rozhovorů ukazují, že zkušenosti respondentů s modlitbou byly ovlivněny hlavně rodiči a potom také různými společenstvími svých vrstevníků. Jen matka z rodiny A pochází z nevěřící rodiny. Svoje zkušenosti s modlitbou získala při své konverzi ke katolické víře, která proběhla při studiu na vysoké škole. Tyto zkušenosti s modlitbou získávala ve společenství mladých v kostele sv. Salvátora v Praze. Ostatní respondenti pochází z věřících praktikujících rodin. Zkušenosti s modlitbou získali ve své primární rodině jako malé děti, kde se pravidelně společně modlili se svými rodiči a sourozenci. Rodiny se modlily naučené modlitby a i vlastními slovy, jen rodina matky B upřednostňovala modlitbu vlastními slovy. Všichni dotázaní v rozhovoru poukázali na důležitost společenství stejně smýšlejících vrstevníků. Různá křesťanská společenství mládeže velmi ovlivňovaly duchovní zrání a modlitbu všech respondentů, hlavně v období dospívání, kdy mladí lidé hledají jiné vzory, než jsou rodiče. Otec z rodiny A a matka z rodiny B uvedli v rozhovoru, že velký vliv v modlitbě na ně měli jejich prarodiče, které jako malé děti viděli při pravidelné modlitbě.

♦ Jakým způsobem probíhá modlitba v rodině?

Pravidelná modlitba by měla být součástí každého dne v životě křesťana. Rodiče by měli své děti uvádět do vztahu s Bohem a učit je rozmlouvat s ním. Příklad rodičů v modlitbě je důležitý pro děti při upevňování křesťanských postojů v duchovním životě. Modlitba ve výzkumných rodinách probíhá pravidelně každý den. Všichni respondenti uvedli, že se pravidelně modlí ráno, před jídlem a večer. Výzkum ukázal, že manželé si jsou vědomi důležitosti společné manželské modlitby, která je nejen spojuje s Bohem, ale upevňuje jejich vzájemný vztah. Dva manželské páry se pravidelně společně modlí každý den. Manželé A si při našem rozhovoru uvědomili, že manželská modlitba je v manželském životě důležitá a budou se snažit ji do svého každodenního rozvrhu také zařadit. Všechny manželské dvojice se už před narozením dětí za ně společně modlili. Po narození dětí rodiče společně stáli nad postýlkou svých dětí a děkovali za ně Bohu. Modlitba s dětmi pak vycházela z této společné modlitby manželů. Děti už od malička viděly, jak se rodiče pravidelně modlí a pak je napodobovaly. Nejprve jen krátkými díky, s věkem dětí se modlitba rozvíjela a prodlužovala. Tak si děti na příkladu svých rodičů upevňovaly návyky pravidelné každodenní modlitby.

V současné době má modlitba ve všech třech výzkumných rodinách své pravidelné místo. Děti i rodiče ji berou už jako samozřejmost a děti ji rodičům připomínají.

Výzkumným šetřením jsme zjistili, že každá rodina si vytvořila ke společné modlitbě svůj vlastní rituál, který ve všech třech rodinách kopíruje liturgický rok. Všechny rodiny používají při modlitbě kříž a svíčku (v adventní době adventní věnec). Děti se do tohoto rituálu s radostí zapojují - zapalují a sfoukávají svíčku, přednáší Bohu své díky a prosby. Rodiče se vždy snažili přizpůsobit modlitbu věku svých dětí. S přibývajícím věkem dětí se v rodinách společná modlitba proměňuje. Respondenti z rodiny B a C v rozhovoru uvedli, že křížovou cestu zjednodušili, aby byla přijatelná pro jejich malé děti. Používali obrázky křížové cesty a krátký text pro děti. Rodina B křížovou cestu spojila s rodinným výletem a pobytem v přírodě. Taková rodinná akce je pro děti zajímavým zážitkem.

♦ Jakým způsobem jsou děti v rodině vedeny k modlitbě?

Děti potřebují citlivé vedení na cestě k Bohu. Je potřeba už od malička vnímat individuální potřeby dětí a rodiče by je měli jemně provázet modlitbou. Důležitý je příklad rodičů, pravidelnost a vytrvalost v modlitbě.

Všichni respondenti uvedli, že se začali modlit se svými dětmi už od malička, kdy děti ještě ani neuměly mluvit. Společná modlitba ve všech třech rodinách je dobrovolná, děti nejsou nikým nuceny společně se modlit. Výzkum ukazuje, že děti v těchto vybraných rodinách se modlí rády a dobrovolně. Rodiče vždy hledali vhodnou formu modlitby přiměřenou věku dětí, snažili se vytvořit příjemnou atmosféru při modlitbě a důvěrné společenství.

S postupem věku dětí se stává, že dospívající potřebují soukromí při modlitbě a dávají přednost osobní modlitbě před společnou rodinnou modlitbou. Rodiče by měli respektovat svobodu dospívajících a nenutit je do rodinné modlitby. Dospívající, kteří mají dobré základy modlitby z dětství, se tak osamostatňují ve svém vztahu k Bohu a už se modlí sami od sebe a ne proto, že to řekla maminka nebo tatínek. Tato situace nastala i v rodině C, kdy dospělé dcery se raději modlí sami v soukromí. Rodiče uznávají volbu svých dcer, pozvou je k rodinné modlitbě, ale nenutí je. Otec rodiny C měl pocit, že jako rodiče selhali, když se dcery nechtěly společně modlit, ale po poradě s knězem, respektuje jejich svobodu.

V této rodině se v současné době modlí společně před jídlem. Všechny tři rodiny používají naučené modlitby i modlitby vlastními slovy.

Výzkumné šetření také ukázalo, že rodiny čtou s dětmi biblické příběhy z Dětské bible (rodina C je četla, pokud byly děti ještě malé).

Na cestě k Bohu pomáhá rodičům také kněz, katechetka a společenství vrstevníků jejich dětí. V rodině A jsou to děti členů Schönstattského hnutí a děti ve farnosti. V rodině B děti ve třídě náboženství, křesťanští skauti, věřící děti na táborech, společenství ministrantů a děti ve farnosti. V rodině C v dětství mělo vliv na obě dcery společenství ministrantů. V současné době jsou obě dcery ve společenství mládeže, které se připravuje na biřmování. Dále u mladší dcery má vliv společenství spolužáků Katolického gymnázia, u starší dcery společenství vysokoškoláků v Brně a společenství animátorů v Osové Bítýšce.

Všechny tři rodiny, které se účastnily našeho výzkumu, chodí pravidelně na mši svatou, přistupují ke svátostem (děti podle možností věku) a zapojují se do činnosti farního společenství.

Výzkum byl proveden ve třech konkrétních rodinách a jeho výsledky nelze zobecňovat, i když v Třebíči je hodně věřících a praktikujících rodin.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabývali modlitbou v dnešní rodině. Pokoušeli jsme se zjistit, zda se současná rodina společně modlí a jakým způsobem jsou děti v rodině vedeny k modlitbě. Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a empirickou. Teoretická část má tři části, které se snaží definovat základní pojmy, které se týkají tématu práce. První kapitola se snaží definovat pojem modlitba. Druhá kapitola se zabývá podobou dnešní rodiny. Ukazuje se, že dnešní rodina jako pevné společenství rodičů a dětí je v současné době ohroženo nestálostí vztahů mezi manžely a také nezájmem mladých lidí o manželství. Neustále se zvyšuje počet rozvodů a mnoho mladých dvojic dává přednost volnému soužití před manželstvím. Třetí kapitola popisuje, jakým způsobem by měl člověk v modlitbě rozmlouvat s Bohem.

Empirická část diplomové práce se zabývala kvalitativním výzkumem ve třech vybraných rodinách z Třebíče. Zvolena byla metoda případové studie, která pomocí strukturovaného rozhovoru se snažila zjistit, zda se v současné době členové rodin společně modlí a jakým způsobem jsou děti vedeny k modlitbě. Ve vybraných rodinách se potvrzuje, že respondenti se pravidelně modlí. Vlivy, které ovlivňují jejich postoj k modlitbě dnes, jsou určité v jejich formaci v dětství. Z rozhovoru vyplývá, že důležitým faktorem při jejich formaci určité byla praktikující křesťanská rodina a věřící společenství vrstevníků, které jim daly základy k modlitbě. Výzkum potvrzuje, že ve vybraných rodinách existuje pravidelná společná modlitba. Zjistili jsme, že v těchto rodinách probíhá osobní modlitba, manželská modlitba za děti a společná modlitba rodičů s dětmi. Výzkum ukázal, že společná modlitba je pro všechny členy vybraných rodin dobrovolná a všichni ji berou jako součást každého dne. Ukazuje se, že pro společnou modlitbu v rodině, je důležitý rituál, který si každá rodina vytvořila. Respondenti v rozhovoru uvádějí, že je pro modlitbu v rodině důležité nezůstat v ní sami. Děti potřebují i jiné vzory v modlitbě a duchovním životě než jsou jen rodiče. Potřebují příklad a upevnění i od jiných lidí (kněz, katecheta...) a velice důležitá je i jejich účast ve společenství vrstevníků nebo hnutí (schönschttat).

Výsledky této práce mohou být námětem pro další zkoumání v této oblasti, případně námětem k zamyšlení při práci katechetům a pastoračním asistentům, kteří pracují s dětmi a mládeží a pomáhají utvářet jejich křesťanské postoje a přístup k modlitbě. Tito pracovníci

by měli přistupovat citlivě k rodinné situaci jednotlivého dítěte a posilovat rodiče při budování pevného vztahu k Bohu.

POUŽITÁ LITERATURA

BENEDIKT XVI. *Modlitba*. Olomouc: Matice cyrilometodějská ve spolupráci s Arcibiskupstvím olomouckým, 2008. 87 s. ISBN 978-80-7266-285-2.

ČAŠKOVÁ, E., *Než půjdeme spát, inspirace a povzbuzení pro rodiče*. Praha: Českobratrská církev evangelická, 2013. 93 s. ISBN 978-80-87098-36-3.

DUNDA, M., *To promodlím*. Vranov nad Dyjí: A. M. I. M. S., 2007, 1. vyd. 42 s.

EVELY, L., *Modlitba moderního člověka aneb návrat ke křesťanské modlitbě*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 2007. 119 s. ISBN 978-80-86619-19-4.

FERRERO, B., *Šťastní rodiče: křesťanská výchova podle Dona Boska*. Praha: Portál, 2004. 1. vyd. 147 s. ISBN 80-7178-937-2.

GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GEIST, B., *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

GRUBER, E., *Děti se ptají na Boha*. Praha: Portál, 1994. 1. vyd. 77 s. ISBN 80-85282-19-4

GRŮN, A., *Modlitba jako setkání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 2. vyd. ISBN 80-7192-151-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 1. vyd. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HRDLIČKA, J., *Věřím, věříme: poznáváme katechismus katolické církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999. 1. vyd. 141 s. ISBN 80-7226-021-7.

KAŠPARŮ, J., M. *Malý kompas víry: (pro hledající, bloudící a nevěřící mladé lidi)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995. 109 s.

KNOCH, O., *Život ze síly Božího slova a Božího Ducha: duchovní seminář*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. 324 s. ISBN 80-7266-057-8.

KODET, V., *Modlitební kniha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 271 s. ISBN 80-7192-618-3.

LUSTIGER, J., M., *První kroky v modlitbě*, Brno: Cesta, 1995, 1. vyd., 166 s.

MALÝ, T., *Výchova v rodině*. Řím: Křesťanská akademie, 1973. 123 s.

MATOUŠEK, O., *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál, 1997. 1. vyd. 176 s. ISBN 80-7178-121-5.

MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 1. vyd. 127 s. ISBN 80-901424-7-8.

MUSILOVÁ, M., *Pedagogická diagnostika, cvičebnice*. Olomouc: psychologická a výchovná poradna. 2012. 1. vyd. 44 s. ISBN 978-80-904822-4-1.

PONSARDOVÁ, Ch., *Víra v rodině*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7195-184-1.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, 4. vyd., 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

SIMAJCHL, L., *Naše role při nedělní Bohoslužbě*. Vranov nad Dyjí: Fatym. 2001, 79 s.

SMAHEL, R., *Domov prožít, domov vytvářet*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995. 1. vyd. 154 s.

SMAHEL, R., *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997. 1. vyd. 126 s.

ŠIPR, K., *Hovory o lásce*. Brno: Tisk, 1991, 134 s. ISBN 80-7122-004-3.

ŠPIDLÍK, T., *Umíme se modlit?*, Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004, 68 s. ISBN 80-86045-66-8.

ŠAUER, F., *Jízdenka do nebe a vstupenka do ráje (odjezd každou chvíli)*. Lomnice u Tišnova: Šauer, 2000. 2. vyd. 275 s.

TILMANN, K., *Denně se modlit – ale jak?* Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1994. 1. vyd. 34 s.

TILMANN, K., *Duchovní rozhovor*. Vizovice: Lípa – Edice ÚMLUVA – svazek č. II., 1991, 150 s. ISBN 80-285-0010-3.

TOMÁŠEK, František. *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. 1. jazykově upr. vyd. v ČSFR. Brno: Nibowaka, 1992. 350 s. ISBN 80-901294-0-4.

VELLA, E., *Ježíš – lékař těla i duše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 351 s. ISBN 80-7192-851-8.

Zdroje a církevní dokumenty

Gaudium et spes. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon. 1995. 1. vyd. 793 s. ISBN 80-7113-132-6.

Katolický katechismus – život z víry, Praha: Česká katolická charita. 1989. 3. vydání.

Kodex kanonického práva = Codex iuris canonici: Úřední znění textu. Lat.- čes. vyd. s věcným rejstř. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6.

JAN PAVEL II., *Dopis rodinám*. 1994.

JAN PAVEL II., *Familiaris consortio* Praha: Zvon, 1992 ISBN 80-7113-067-2

Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. 1. české vyd. Praha: Krystal OP, 2009-2010. 2229 s. ISBN 978-80-7195-289-3.

YUCAT, katechismus katolické církve pro mladé. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, str. 258, ISBN 978-80-7195-564-1 s. 301

Internetové zdroje

Co trápí dnešní rodinu. *Katolický týdeník*. [online]. 2004, č. 32. © 2003-2014. [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/clanky/tema/co-trapi-dnesni-rodinu.html>>

IMLAUFOVÁ, H., Být s Bohem už od kolébky. *Katolický týdeník* [online]. 2011, č. 31. ©2003- 2014. [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/clanky/byt-s-bohem-uz-od-kolebky.html>>

Jak snášejí rozvod děti. *Katolický týdeník*. [online]. © 2003-2014. [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/clanky/tema/jak-snaseji-rozvod-deti.html>>

KENTENICH, J., Schönstattské hnutí. *Schönstattské hnutí*. [online]. © 2014. [cit. 21. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.schoenstatt.cz/drupal7/content/schonstatt>>

Modlitba jako rozhovor s Bohem. *ZnameníCasu.cz*. [online]. 3. 5. 2011. © 2010-2014. [cit. 1. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.znamenicasu.cz/modlitba-jako-rozhovor-s-bohem/>>

Papež se modlil za rodiny a za synod o rodině. *RadioVaticana.cz*. [online]. 29. 12. 2013 © 2003-2014. [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19313> >

Rozvodovost. *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno dne: 19. 8. 2013. [cit. 15. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>

SIMAJCHL, L., Společně k Bohu. Jak učit děti modlitbě. *Fatym.com*. [online]. © 2001-2014. [cit. 17. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#6>>

SIMAJCHL, L., Společně k Bohu. Je možné výchovou vštípit víru? *Fatym.com*. [online]. © 2001-2014. [cit. 17. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#3>>

SIMAJCHL, L., Společně k Bohu. Modlit se naučenými slovy – nebo naučené modlitby. *Fatym.com*. [online]. © 2001-2014. [cit. 17. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.fatym.com/taf/knihy/spolecne.htm#7>>

SIMAJCHL, L., Společně k Bohu. O modlitbě. *Fatym.com*. [online]. © 2001-2014.

[cit. 17. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.fatym.com/taf/knihy/duchziv.htm#4>>

Smíšená manželství: nebezpečí, nebo radost. *Katolický týdeník*. [online]. © 2003-2014.

[cit. 17. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/tema/smisena-manzelstvi-nebezpeci-nebo-radost.html>

Sňatečnost. *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno dne: 19. 8. 2013.

[cit. 11. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>

Sňatky a bilance manželství v letech 1950 – 2012. *Český statistický úřad*. [online].

Aktualizováno dne: 19. 8. 2013. [cit. 11. 2. 2014] Dostupné z:

<[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E001797F3/\\$File/4032130405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E001797F3/$File/4032130405.pdf)>

Zákon o rodině (zákon č. 94/163Sb.). *Zákony online. Ley.cz*. [online]. © 2005-2014. Ley.cz.

[cit. 17. 2. 2014] Dostupné z: <<http://zakony-online.cz/?s15&q15=all>>

Zázraky života. *Katolik.cz*. [online]. [cit. 17. 2. 2014] Dostupné z:

<<http://www.katolik.cz/rodina/zazraky.asp>>

Živě narozené děti mimo manželství podle pořadí v letech 1950 – 2012. *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno dne: 19. 8. 2013. [cit. 11. 2. 2014] Dostupné z:

<[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179802/\\$File/4032130606.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179802/$File/4032130606.pdf)>

Živě narozené děti v manželství podle pořadí v letech 1950 – 2012. *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno dne: 19. 8. 2013. [cit. 11. 2. 2014] Dostupné z:

<[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179820/\\$File/4032130605.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/8E00179820/$File/4032130605.pdf)>